

Quinto Orazio Flacco

Sermones

a cura di Emilio Piccolo

CLL

Classici Latini Loffredo

CLL

Classici Latini Loffredo

emiliopiccolo@mclink.it

Napoli, 2009

La manipolazione e/o la riproduzione (totale o parziale) e/o la diffusione telematica di quest'opera sono consentite a singoli o comunque a soggettini non costituiti come imprese di carattere editoriale, cinematografico o radio-televisivo.

Quinto Orazio Flacco

Sermones

a cura di Emilio Piccolo

CLL

Classici Latini Loffredo

Liber I

1.1

Qui fit, Maecenas, ut nemo, quam sibi sortem
seu ratio dederit seu fors obiecerit, illa
contentus vivat, laudet diversa sequentis?
'o fortunati mercatores' gravis annis
miles ait, multo iam fractus membra labore;
contra mercator navim iactantibus Austris:
'militia est potior. quid enim? concurritur: horae
momento cita mors venit aut victoria laeta.'
agricolam laudat iuris legumque peritus,
sub galli cantum consultor ubi ostia pulsat;
ille, datis vadibus qui rure extractus in urbem est,
solos felicitis viventis clamat in urbe.
cetera de genere hoc—adeo sunt multa—loquacem
delassare valent Fabium. ne te morer, audi,
quo rem deducam. si quis deus 'en ego' dicat
'iam faciam quod voltis: eris tu, qui modo miles,
mercator; tu, consultus modo, rusticus: hinc vos,
vos hinc mutatis discedite partibus. eia,
quid statis?' nolint. atqui licet esse beatis.
quid causae est, merito quin illis Iuppiter ambas
iratus buccas inflet neque se fore posthac
tam facilem dicat, votis ut praebet aurem?
praeterea, ne sic ut qui iocularia ridens
percurram: quamquam ridentem dicere verum
quid vetat? ut pueris olim dant crustula blandi
doctores, elementa velint ut discere prima:
sed tamen amoto quaeramus seria ludo:
ille gravem duro terram qui vertit aratro,
perfidus hic caupo, miles nautaeque, per omne
audaces mare qui currunt, hac mente laborem

sese ferre, senes ut in otia tuta recedant,
 aiunt, cum sibi sint congesta cibaria: sicut
 parvola—nam exemplo est—magni formica laboris
 ore trahit quodcumque potest atque addit acervo
 quem struit, haud ignara ac non incauta futuri.
 quae, simul inversum contristat Aquarius annum,
 non usquam proreperit et illis utitur ante
 quaesitis sapiens, cum te neque fervidus aestus
 demoveat lucro neque hiems, ignis mare ferrum,
 nil obstat tibi, dum ne sit te ditior alter.
 quid iuvat immensum te argenti pondus et auri
 furtim defossa timidum deponere terra?
 quod, si conminuas, vilem redigatur ad assem?
 at ni id fit, quid habet pulcri constructus acervus?
 milia frumenti tua triverit area centum:
 non tuus hoc capiet venter plus ac meus: ut, si
 reticulum panis venalis inter onusto
 forte vehas umero, nihilo plus accipias quam
 qui nil portarit. vel dic quid referat intra
 naturae finis viventi, iugera centum an
 mille aret? ‘at suave est ex magno tollere acervo.’
 dum ex parvo nobis tantundem haurire relinquas,
 cur tua plus laudes cumeris granaria nostris?
 ut tibi si sit opus liquidi non amplius urna
 vel cyatho et dicas ‘magno de flumine mallet
 quam ex hoc fonticulo tantundem sumere.’ eo fit,
 plenior ut siquos delectet copia iusto,
 cum ripa simul avolsos ferat Aufidus acer.
 at qui tantuli eget quanto est opus, is neque limo
 turbatam haurit aquam neque vitam amittit in undis.
 at bona pars hominum decepta cupidine falso
 ‘nil satis est’, inquit, ‘quia tanti quantum habeas sis’:
 quid facias illi? iubeas miserum esse, libenter
 quatenus id facit: ut quidam memoratur Athenis
 sordidus ac dives, populi contemnere voces
 sic solitus: ‘populus me sibilat, at mihi plaudo
 ipse domi, simul ac nummos contemplor in arca.’
 Tantalus a labris sitiens fugientia captat
 flumina—quid rides? mutato nomine de te
 fabula narratur: congestis undique saccis
 indormis inhians et tamquam parcere sacris

cogeris aut pictis tamquam gaudere tabellis.
nescis, quo valeat nummus, quem praebat usum?
panis ematur, holus, vini sextarius, adde
quis humana sibi doleat natura negatis.
an vigilare metu exanimem, noctesque diesque
formidare malos fures, incendia, servos,
ne te concipent fugientes, hoc iuvat? horum
semper ego optarim pauperrimus esse bonorum.
at si condoluit temptatum frigore corpus
aut alius casus lecto te adflixit, habes qui
adsideat, fomenta paret, medicum roget, ut te
suscitet ac reddat gnatis carisque propinquis?
non uxor salvum te volt, non filius; omnes
vicini oderunt, noti, pueri atque puellae.
miraris, cum tu argento post omnia ponas,
si nemo praestet, quem non merearis, amorem?
an si cognatos, nullo natura labore
quos tibi dat, retinere velis servareque amicos,
infelix operam perdas, ut siquis asellum
in campo doceat parentem currere frenis?
denique sit finis quaerendi, cumque habeas plus,
pauperiem metuas minus et finire laborem
incipias, parto quod avebas, ne facias quod
Ummidius quidam; non longa est fabula: dives
ut metiretur nummos, ita sordidus, ut se
non umquam servo melius vestiret, ad usque
supremum tempus, ne se penuria victus
opprimeret, metuebat. at hunc liberta securi
divisit medium, fortissima Tyndaridarum.
'quid mi igitur suades? ut vivam Naevius aut sic
ut Nomentanus?' pergis pugnantia secum
frontibus adversis componere: non ego avarum
cum veto te, fieri vappam iubeo ac nebulonem:
est inter Tanain quiddam socerumque Viselli:
est modus in rebus, sunt certi denique fines,
quos ultra citraque nequit consistere rectum.
illuc, unde abii, redeo, qui nemo, ut avarus,
se probet ac potius laudet diversa sequentis,
quodque aliena capella gerat distentius uber,
turbescat neque se maiori pauperiorum
turbae conparet, hunc atque hunc superare laboret.

sic festinanti semper locupletior obstat,
 ut, cum carceribus missos rapit ungula currus,
 instat equis auriga suos vincentibus, illum
 praeteritum temnens extremos inter euntem.
 inde fit, ut raro, qui se vixisse beatum
 dicat et exacto contentus tempore vita
 cedat uti conviva satur, reperire queamus.
 iam satis est. ne me Crispini scrinia lippi
 conpilasse putes, verbum non amplius addam.

1.2

Ambubaiarum collegia, pharmacopolae,
 mendici, mimae, balatrones, hoc genus omne
 maestum ac sollicitum est cantoribus Tigelli.
 quippe benignus erat. contra hic, ne prodigus esse
 dicatur metuens, inopi dare nolit amico,
 frigus quo duramque famem propellere possit.
 hunc si perconteris, avi cur atque parentis
 praeclaram ingrata stringat malus ingluvie rem,
 omnia conductis coemens obsonia nummis,
 sordidus atque animi quod parvi nolit haberi,
 respondet. laudatur ab his, culpatur ab illis.
 Fufidius vappae famam timet ac nebulonis
 [dives agris, dives positus in fenore nummis]:
 quinas hic capiti mercedes exsecat atque
 quanto perditior quisque est, tanto acrius urget;
 nomina sectatur modo sumpta veste virili
 sub patribus duris tironum. ‘maxime’ quis non
 ‘Iuppiter’ exclamat simul atque audit? ‘at in se
 pro quaestu sumptum facit hic?’ vix credere possis,
 quam sibi non sit amicus, ita ut pater ille, Terenti
 fabula quem miserum gnato vixisse fugato
 inducit, non se peius cruciaverit atque hic.
 siquis nunc quaerat ‘quo res haec pertinet?’ illuc:
 dum vitant stulti vitia, in contraria currunt.
 Maltinus tunicis demissis ambulat, est qui
 inguen ad obscaenum subductis usque; facetus
 pastillos Rufillus olet, Gargonius hircum:
 nil medium est. sunt qui nolint tetigisse nisi illas
 quarum subsuta talos tegat instita veste,

contra alius nullam nisi olenti in fornice stantem.
quidam notus homo cum exiret fornice, 'macte
virtute esto' inquit sententia dia Catonis;
'nam simul ac venas inflavit taetra libido,
huc iuvenes aequom est descendere, non alienas
permolere uxores.' 'nolim laudariet' inquit
'sic me' mirator cunni Cupiennius albi.
audire est operae pretium, procedere recte
qui moechis non voltis, ut omni parte laborent
utque illis multo corrupta dolore voluptas
atque haec rara cadat dura inter saepe pericla.
hic se praecipitem tecto dedit, ille flagellis
ad mortem caesus, fugiens hic decidit acrem
praedonum in turbam, dedit hic pro corpore nummos,
hunc perminxerunt calones; quin etiam illud
accidit, ut cuidam testis caudamque salacem
demeterent ferro. 'iure' omnes: Galba negabat.
tutior at quanto merx est in classe secunda,
libertinarum dico: Sallustius in quas
non minus insanit quam qui moechatur. at hic si,
qua res, qua ratio suaderet quaque modeste
munifico esse licet, vellet bonus atque benignus
esse, daret quantum satis esset nec sibi damno
dedecorique foret. verum hoc se amplectitur uno,
hoc amat et laudat: 'matronam nullam ego tango',
ut quondam Marsaeus, amator Originis ille,
qui patrium mimae donat fundumque laremque,
'nil fuerit mi' inquit 'cum uxoribus umquam alienis.'
verum est cum mimis, est cum meretricibus, unde
fama malum gravius quam res trahit. an tibi abunde
personam satis est, non illud, quidquid ubique
officit, evitare? bonam deperdere famam,
rem patris oblimare malum est ubicumque. quid inter-
est in matrona, ancilla peccesne togata?
Villius in Fausta Sullae gener, hoc miser uno
nomine deceptus, poenas dedit usque superque
quam satis est, pugnus caesus ferroque petitus,
exclusus fore, cum Longareus foret intus.
huic si muttonis verbis mala tanta videnti
diceret haec animus 'quid vis tibi? numquid ego a te
magno prognatum deposco consule cunnum

velatumque stola, mea cum conferbuit ira?
 quid responderet? 'magno patre nata puella est.'
 at quanto meliora monet pugnantiisque istis
 dives opis natura suae, tu si modo recte
 dispensare velis ac non fugienda petendis
 inmiscere. tuo vitio rerumne labores,
 nil referre putas? quare, ne paeniteat te,
 desine matronas sectarier, unde laboris
 plus haurire mali est quam ex re decerpere fructus.
 nec magis huic, inter niveos viridisque lapillos
 sit licet, hoc, Cerinthe, tuum tenerum est femur aut crus
 rectius, atque etiam melius persaepe togatae.
 adde huc, quod mercem sine fucis gestat, aperte
 quod venale habet ostendit nec, siquid honesti est,
 iactat habetque palam, quaerit, quo turpia celet.
 regibus hic mos est, ubi equos mercantur: opertos
 inspiciunt, ne si facies, ut saepe, decora
 molli fulta pede est, emptorem inducat hiantem,
 quod pulchrae clunes, breve quod caput, ardua cervix.
 hoc illi recte: ne corporis optima Lyncei
 contemplare oculis, Hypsaea caecior illa,
 quae mala sunt, spectes. 'o crus, o brachia.' verum
 depugis, nasuta, brevi latere ac pede longo est.
 matronae praeter faciem nil cernere possis,
 cetera, ni Catia est, demissa veste tegentis.
 si interdicta petes, vallo circumdata—nam te
 hoc facit insanum—, multae tibi tum officient res,
 custodes, lectica, ciniflones, parasitae,
 ad talos stola demissa et circumdata palla,
 plurima, quae invideant pure adparere tibi rem.
 altera, nil obstat: Cois tibi paene videre est
 ut nudam, ne crure malo, ne sit pede turpi;
 metiri possis oculo latus. an tibi mavis
 insidias fieri pretiumque avellier ante
 quam mercem ostendi? leporem venator ut alta
 in nive sectetur, positum sic tangere nolit,
 cantat et adponit 'meus est amor huic similis; nam
 transvolat in medio posita et fugientia captat.'
 hiscine versiculis speras tibi posse dolores
 atque aestus curasque gravis e pectore pelli?
 nonne, cupidinibus statuatur natura modum quem,

quid latura sibi, quid sit dolitura negatum,
quaerere plus prodest et inane abscindere soldo?
num, tibi cum faucis urit sitis, aurea quaeris
pocula? num esuriens fastidis omnia praeter
pavonem rhombumque? tument tibi cum inguina, num, si
ancilla aut verna est praesto puer, impetus in quem
continuo fiat. malis tentigine rumpi?
non ego; namque parabilem amo venerem facilemque.
illam 'post paulo' 'sed pluris' 'si exierit vir'
Gallis, hanc Philodemus ait sibi, quae neque magno
stet pretio neque cunctetur cum est iussa venire.
candida rectaque sit, munda hactenus, ut neque longa
nec magis alba velit quam dat natura videri.
haec ubi supposuit dextro corpus mihi laevom,
Ilia et Egeria est; do nomen quodlibet illi.
nec vereor, ne, dum futuo, vir rure recurrat,
ianua frangatur, latret canis, undique magno
pulsa domus strepitu resonet, vepallida lecto
desiliat mulier, miseram se conscia clamet,
cruribus haec metuat, doti deprensa, egomet mi.
discincta tunica fugiendum est et pede nudo,
ne nummi pereant aut puga aut denique fama.
deprendi miserum est: Fabio vel iudice vincam.

1.3

Omnibus hoc vitium est cantoribus, inter amicos
ut numquam inducant animum cantare rogati,
iniussi numquam desistant. Sardus habebat
ille Tigellius hoc. Caesar, qui cogere posset,
si peteret per amicitiam patris atque suam, non
quicquam proficeret; si conlibuisset, ab ovo
usque ad mala citaret 'io Bacchae' modo summa
voce, modo hac, resonat quae chordis quattuor ima.
nil aequale homini fuit illi: saepe velut qui
currebat fugiens hostem, persaepe velut qui
Iunonis sacra ferret; habebat saepe ducentos,
saepe decem servos; modo reges atque tetrarchas,
omnia magna loquens, modo 'sit mihi mensa tripes et
concha salis puri et toga, quae defendere frigus
quamvis crassa queat.' deciens centena dedisses

huic parco, paucis contento, quinque diebus
 nil erat in loculis; noctes vigilabat ad ipsum
 mane, diem totum stertebat; nil fuit unquam
 sic inpar sibi. nunc aliquis dicat mihi 'quid tu?
 nullane habes vitia?' immo alia et fortasse minora.
 Maenius absentem Novium cum carperet, 'heus tu'
 quidam ait 'ignoras te an ut ignotum dare nobis
 verba putas?' 'egomet mi ignosco' Maenius inquit.
 stultus et improbus hic amor est dignusque notari.
 cum tua pervideas oculis mala lippus inunctis,
 cur in amicorum vitiis tam cernis acutum
 quam aut aquila aut serpens Epidaurius? at tibi contra
 evenit, inquirant vitia ut tua rursus et illi.
 iracundior est paulo, minus aptus acutis
 naribus horum hominum; rideri possit eo quod
 rusticius tonso toga defluit et male latus
 in pede calceus haeret: at est bonus, ut melior vir
 non alius quisquam, at tibi amicus, at ingenium ingens
 inculto latet hoc sub corpore. denique te ipsum
 concute, numqua tibi vitiorum inseverit olim
 natura aut etiam consuetudo mala; namque
 neglectis urenda filix innascitur agris.
 illuc praevertamur, amatorem quod amicae
 turpia decipiunt caecum vitia aut etiam ipsa haec
 delectant, veluti Balbinum polypus Hagnae.
 vellem in amicitia sic errarem et isti
 errori nomen virtus posuisset honestum.
 ac pater ut gnati, sic nos debemus amici
 siquod sit vitium non fastidire. strabonem
 appellat paetum pater, et pullum, male parvos
 sicui filius est, ut abortivus fuit olim
 Sisyphus; hunc varum distortis cruribus, illum
 balbutit scaurum pravis fultum male talis.
 parcius hic vivit: frugi dicatur; ineptus
 et iactantior hic paulo est: concinnus amicis
 postulat ut videatur; at est truculentior atque
 plus aequo liber: simplex fortisque habeatur;
 caldior est: acris inter numeretur. opinor,
 haec res et iungit iunctos et servat amicos.
 at nos virtutes ipsas invertimus atque
 sincerum furimus vas incrustare. probus quis

nobiscum vivit, multum demissus homo: illi
tardo cognomen, pingui damus. hic fugit omnis
insidias nullique malo latus obdit apertum,
cum genus hoc inter vitae versemur, ubi acris
invidia atque vigent ubi crimina: pro bene sano
ac non incauto fictum astutumque vocamus.
simplicior quis et est, qualem me saepe libenter
obtulerim tibi, Maecenas, ut forte legentem
aut tacitum inpellat quovis sermone: 'molestus,
communi sensu plane caret' inquam. eheu,
quam temere in nosmet legem sancimus iniquam.
nam vitiis nemo sine nascitur; optimus ille est,
qui minimis urgetur. amicus dulcis, ut aequum est,
cum mea compenset vitiis bona, pluribus hisce,
si modo plura mihi bona sunt, inclinet, amari
si volet: hac lege in trutina ponetur eadem.
qui, ne tuberibus propriis offendat amicum,
postulat, ignoscet verrucis illius: aequum est
peccatis veniam poscentem reddere rursus.
denique, quatenus excidi penitus vitium irae,
cetera item nequeunt stultis haerentia, cur non
ponderibus modulisque suis ratio utitur ac res
ut quaeque est, ita suppliciiis delicta coercet?
siquis eum servum, patinam qui tollere iussus
semesos piscis tepidumque ligurrierit ius,
in cruce suffigat, Labeone insanior inter
sanos dicatur. quanto hoc furiosius atque
maius peccatum est: paulum deliquit amicus,
quod nisi concedas, habere insuavis: acerbus
odisti et fugis ut Rusonem debitor aeris,
qui nisi, cum tristes misero venere kalendae,
mercedem aut nummos unde unde extricat, amaras
porrecto iugulo historias captivus ut audit.
conminxit lectum potus mensave catillum
Euandri manibus tritum deiecit: ob hanc rem,
aut positum ante mea quia pullum in parte catini
sustulit esuriens, minus hoc iucundus amicus
sit mihi? quid faciam, si furtum fecerit aut si
prodiderit commissa fide sponsumve negarit?
quis paria esse fere placuit peccata, laborant,
cum ventum ad verum est: sensus moresque repugnant

atque ipsa utilitas, iusti prope mater et aequi.
 cum prorepserunt primis animalia terris,
 mutum et turpe pecus, glandem atque cubilia propter
 unguibus et pugnis, dein fustibus atque ita porro
 pugnabant armis, quae post fabricaverat usus,
 donec verba, quibus voces sensusque notarent,
 nominaque invenere; dehinc absistere bello,
 oppida coeperunt munire et ponere leges,
 ne quis fur esset neu latro neu quis adulter.
 nam fuit ante Helenam cunni taeterrima belli
 causa, sed ignotis perierunt mortibus illi,
 quos venerem incertam rapientis more ferarum
 viribus editior caedebat ut in grege taurus.
 iura inventa metu iniusti fateare necesse est,
 tempora si fastosque velis evolvere mundi.
 nec natura potest iusto secernere iniquum,
 dividit ut bona diversis, fugienda petendis,
 nec vincet ratio hoc, tantundem ut peccet idemque,
 qui teneros caules alieni fregerit horti
 et qui nocturnus sacra divum legerit. adsit
 regula, peccatis quae poenas inroget aequas,
 ne scutica dignum horribili sectere flagello.
 nam ut ferula caedas meritum maiora subire
 verbera, non vereor, cum dicas esse paris res
 furta latrocinii et magnis parva mineris
 falce recisurum simili te, si tibi regnum
 permittant homines. si dives, qui sapiens est,
 et sutor bonus et solus formosus et est rex,
 cur optas quod habes? 'non nosti, quid pater' inquit
 'Chrysippus dicat: sapiens crepidas sibi numquam
 nec soleas fecit; sutor tamen est sapiens.' qui?
 'ut quamvis tacet Hermogenes, cantor tamen atque
 optumus est modulator; ut Alfenus vafer omni
 abiecto instrumento artis clausaque taberna
 sutor erat: sapiens operis sic optumus omnis
 est opifex, solus sic rex.' vellunt tibi barbam
 lascivi pueri, quos tu nisi fuste coerces,
 urgeris turba circum te stante miserque
 rumperis et latras, magnorum maxime regum.
 ne longum faciam: dum tu quadrante lavatum
 rex ibis neque te quisquam stipator ineptum

praeter Crispinum sectabitur, et mihi dulces
ignoscent, siquid peccaro stultus, amici
inque vicem illorum patiar delicta libenter
privatusque magis vivam te rege beatus.

1.4

Eupolis atque Cratinus Aristophanesque poetae
atque alii, quorum comoedia prisca virorum est,
siquis erat dignus describi, quod malus ac fur,
quod moechus foret aut sicarius aut alioqui
famosus, multa cum libertate notabant.
hinc omnis pendet Lucilius, hosce secutus,
mutatis tantum pedibus numerisque, facetus,
emunctae naris, durus componere versus.
nam fuit hoc vitiosus: in hora saepe ducentos,
ut magnum, versus dictabat stans pede in uno;
cum flueret lutulentus, erat quod tollere velles;
garrulus atque piger scribendi ferre laborem,
scribendi recte: nam ut multum, nil moror. ecce,
Crispinus minimo me provocat 'accipe, si vis,
accipiam tabulas; detur nobis locus, hora,
custodes; videamus, uter plus scribere possit.'
di bene fecerunt, inopis me quodque pusilli
finxerunt animi, raro et perpauca loquentis;
at tu conclusas hircinis follibus auras
usque laborantis, dum ferrum molliat ignis,
ut mavis, imitare. beatus Fannius ultro
delatis capsis et imagine, cum mea nemo
scripta legat, volgo recitare timentis ob hanc rem,
quod sunt quos genus hoc minime iuvat, utpote plurius
culpari dignos. quemvis media elige turba:
aut ob avaritiam aut misera ambitione laborat.
hic nuptarum insanit amoribus, hic puerorum:
hunc capit argenti splendor; stupet Albius aere;
hic mutat merces surgente a sole ad eum, quo
vespertina tepet regio, quin per mala praeceptis
fertur uti pulvis collectus turbine, nequid
summa deperdat metuens aut ampliet ut rem.
omnes hi metuunt versus, odere poetas.
'faenum habet in cornu, longe fuge; dummodo risum

excutiat sibi, non hic cuiquam parcat amico
 et quodcumque semel chartis inleverit, omnis
 gestiat a furno redeuntis scire lacuque
 et pueros et anus.' agedum pauca accipe contra.
 primum ego me illorum, dederim quibus esse poetis,
 excerptam numero: neque enim concludere versum
 dixeris esse satis neque, siqui scribat uti nos
 sermoni propiora, putes hunc esse poetam.
 ingenium cui sit, cui mens divinior atque os
 magna sonaturum, des nominis huius honorem.
 idcirco quidam comoedia necne poema
 esset, quaesivere, quod acer spiritus ac vis
 nec verbis nec rebus inest, nisi quod pede certo
 differt sermoni, sermo merus. 'at pater ardens
 saevit, quod meretrice nepos insanus amica
 filius uxorem grandi cum dote recuset,
 ebrius et, magnum quod dedecus, ambulet ante
 noctem cum facibus.' numquid Pomponius istis
 audiret leviora, pater si viveret? ergo
 non satis est puris versum perscribere verbis,
 quem si dissolvas, quivis stomachetur eodem
 quo personatus pacto pater. his, ego quae nunc,
 olim quae scripsit Lucilius, eripias si
 tempora certa modosque, et quod prius ordine verbum est
 posterius facias praeponens ultima primis,
 non, ut si solvas 'postquam Discordia taetra
 belli ferratos postis portasque refregit',
 invenias etiam disiecti membra poetae.
 hactenus haec: alias, iustum sit necne poema.
 nunc illud tantum quaeram, meritone tibi sit
 suspectum genus hoc scribendi. Sulgius acer
 ambulat et Caprius, rauci male cumque libellis,
 magnus uterque timor latronibus; at bene siquis
 et vivat puris manibus, contemnat utrumque.
 ut sis tu similis Caeli Birrique latronum,
 non ego sim Capri neque Sulgi: cur metuas me?
 nulla taberna meos habeat neque pila libellos,
 quis manus insudet volgi Hermogenisque Tigelli,
 nec recito cuiquam nisi amicis idque coactus,
 non ubivis coramve quibuslibet. in medio qui
 scripta foro recitent, sunt multi quique lavantes:

suave locus voci resonat conclusus. inanis
hoc iuvat, haud illud quaerentis, num sine sensu,
tempore num faciant alieno. 'laedere gaudes'
inquit 'et hoc studio pravus facis.' unde petitum
hoc in me iacis? est auctor quis denique eorum,
vixi cum quibus? absentem qui rodit, amicum
qui non defendit alio culpante, solutos
qui captat risus hominum famamque dicacis,
fingere qui non visa potest, commissa tacere
qui nequit: hic niger est, hunc tu, Romane, caveto.
saepe tribus lectis videas cenare quaternos,
e quibus unus amet quavis aspergere cunctos
praeter eum qui praebet aquam; post hunc quoque potus,
condita cum verax aperit praecordia Liber:
hic tibi comis et urbanus liberque videtur
infesto nigris: ego si risi, quod ineptus
pastillos Rufillus olet, Gargonius hircum,
lividus et mordax videor tibi? mentio si quae
de Capitolini furtis iniecta Petilli
te coram fuerit, defendas, ut tuus est mos:
'me Capitolinus convictore usus amicoque
a puero est causaque mea permulta rogatus
fecit et incolumis laetor quod vivit in urbe;
sed tamen admiror, quo pacto iudicium illud
fugerit': hic nigrae sucus lolliginis, haec est
aerugo mera; quod vitium procul afore chartis,
atque animo prius, ut siquid promittere de me
possum aliud vere, promitto. liberius si
dixero quid, si forte iocosius, hoc mihi iuris
cum venia dabis: insuevit pater optimus hoc me,
ut fugerem exemplis vitiorum quaeque notando.
cum me hortaretur, parce frugaliter atque
viverem uti contentus eo quod mi ipse parasset:
'nonne vides, Albi ut male vivat filius utque
Baius inops? magnum documentum, ne patriam rem
perdere quis velit.' a turpi meretricis amore
cum deterreret: 'Scetani dissimilis sis.'
ne sequerer moechas, concessa cum venere uti
possem: 'deprensus non bella est fama Treboni'
aiebat. 'sapiens, vitatu quidque petitu
sit melius, causas reddet tibi; mi satis est, si

traditum ab antiquis morem servare tuamque,
 dum custodis eges, vitam famamque tueri
 incolumem possum; simul ac duraverit aetas
 membra animumque tuum, nabis sine cortice.’ sic me
 formabat puerum dictis et, sive iubebat
 ut facerem quid, ‘habes auctorem, quo facias hoc’
 unum ex iudicibus selectis obiciebat,
 sive vetabat, ‘an hoc inhonestum et inutile factu
 necne sit, addubites, flagret rumore malo cum
 hic atque ille?’ avidos vicinum funus ut aegros
 exanimat mortisque metu sibi parcere cogit,
 sic teneros animos aliena opprobria saepe
 absterrent vitiis. ex hoc ego sanus ab illis
 perniciem quaecumque ferunt, mediocribus et quis
 ignoscas vitiis teneor. fortassis et istinc
 largiter abstulerit longa aetas, liber amicus,
 consilium proprium; neque enim, cum lectulus aut me
 porticus exceptit, desum mihi. ‘rectius hoc est;
 hoc faciens vivam melius; sic dulcis amicis
 occurram; hoc quidam non belle: numquid ego illi
 imprudens olim faciam simile?’ haec ego mecum
 compressis agito labris; ubi quid datur oti,
 inludo chartis. hoc est mediocribus illis
 ex vitiis unum; cui si concedere nolis,
 multa poetarum veniat manus, auxilio quae
 sit mihi—nam multo plures sumus—, ac veluti te
 Iudaei cogemus in hanc concedere turbam.

1.5

Egressum magna me accepit Aricia Roma
 hospitio modico; rhetor comes Heliodorus,
 Graecorum longe doctissimus; inde Forum Appi
 differtum nautis cauponibus atque malignis.
 hoc iter ignavi divisimus, altius ac nos
 praecinctis unum: minus est gravis Appia tardis.
 hic ego propter aquam, quod erat deterrima, ventri
 indico bellum, cenantis haud animo aequo
 exspectans comites. iam nox inducere terras
 umbras et caelo diffundere signa parabat:
 tum pueri nautis, pueris convicia nautae

ingerere: 'huc adpelle'; 'trecentos inseris'; 'ohe,
iam satis est.' dum aes exigitur, dum mula ligatur,
tota abit hora. mali culices ranaeque palustres
avertunt somnos; absentem cantat amicam
multa prolutus vappa nauta atque viator
certatim; tandem fessus dormire viator
incipit ac missae pastum retinacula mulae
nauta piger saxo religat stertitque supinus.
iamque dies aderat, nil cum procedere lintrem
sentimus, donec cerebrosus prosilit unus
ac mulae nautaeque caput lumbosque saligno
fuste dolat: quarta vix demum exponimur hora.
ora manusque tua lavimus, Feronia, lympha.
milia tum pransi tria repimus atque subimus
inpositum saxis late candentibus Anxur.
huc venturus erat Maecenas optimus atque
Cocceius, missi magnis de rebus uterque
legati, aversos soliti componere amicos.
hic oculis ego nigra meis collyria lippus
inlinere. interea Maecenas advenit atque
Cocceius Capitoque simul Fonteius, ad unguem
factus homo, Antoni, non ut magis alter, amicus.
Fundos Aufidio Lusco praetore libenter
linquimus, insani ridentes praemia scribae,
praetextam et latum clavum prunaeque vatillum.
in Mamurrarum lassı deinde urbe manemus,
Murena praebente domum, Capitone culinam.
postera lux oritur multo gratissima; namque
Plotius et Varius Sinuessae Vergiliusque
occurrunt, animae, qualis neque candidiores
terra tulit neque quis me sit devinctior alter.
o qui complexus et gaudia quanta fuerunt.
nil ego contulerim iucundo sanus amico.
proxima Campano ponti quae villula, tectum
praebuit et parochi, quae debent, ligna salemque.
hinc muli Capuae clitellas tempore ponunt.
lusum it Maecenas, dormitum ego Vergiliusque;
namque pila lippis inimicum et ludere crudis.
hinc nos Coccei recipit plenissima villa,
quae super est Caudi cauponas. nunc mihi paucis
Sarmenti scurrae pugnam Messique Cicirri,

Musa, velim memores et quo patre natus uterque
 contulerit litis. Messi clarum genus Osci;
 Sarmenti domina exstat: ab his maioribus orti
 ad pugnam venere. prior Sarmentus 'equi te
 esse feri similem dico.' ridemus, et ipse
 Messius 'accipio,' caput et movet. 'o tua cornu
 ni foret exsecto frons,' inquit, 'quid faceres, cum
 sic mutilus minitaris?' at illi foeda cicatrix
 saetosam laevi frontem turpaverat oris.
 Campanum in morbum, in faciem permulta iocatus,
 pastorem saltaret uti Cyclopa rogabat:
 nil illi larva aut tragicis opus esse cothurnis.
 multa Cicirrus ad haec: donasset iamne catenam
 ex voto Laribus, quaerebat; scribe quod esset,
 nilo deterius dominae ius esse; rogabat
 denique, cur umquam fugisset, cui satis una
 farris libra foret, gracili sic tamque pusillo.
 prorsus iucunde cenam producimus illam.
 tendimus hinc recta Beneventum, ubi sedulus hospes
 paene macros arsit dum turdos versat in igni.
 nam vaga per veterem dilapso flamma culinam
 Volcano summum properabat lambere tectum.
 convivas avidos cenam servosque timentis
 tum rapere atque omnis restinguere velle videres.
 incipit ex illo montis Apulia notos
 ostentare mihi, quos torret Atabulus et quos
 nunquam erepsemus, nisi nos vicina Trivici
 villa recepisset lacrimoso non sine fumo,
 udos cum foliis ramos urente camino.
 hic ego mendacem stultissimus usque puellam
 ad mediam noctem exspecto; somnus tamen aufert
 intentum veneri; tum inmundo somnia visu
 nocturnam vestem maculant ventremque supinum.
 quattuor hinc rapimur viginti et milia raedis,
 mansuri oppidulo, quod versu dicere non est,
 signis perfacile est: venit vilissima rerum
 hic aqua, sed panis longe pulcherrimus, ultra
 callidus ut soleat umeris portare viator.
 nam Canusi lapidosus, aquae non ditior urna:
 qui locus a forti Diomede est conditus olim.
 flentibus hinc Varius discedit maestus amicis.

inde Rubos fessi pervenimus, utpote longum
carpentes iter et factum corruptius imbri.
postera tempestas melior, via peior ad usque
Bari moenia piscosi; dein Gnatia Lymphis
iratis exstructa dedit risusque iocosque,
dum flamma sine tura liquescere limine sacro
persuadere cupit. credat Iudaeus Apella,
non ego; namque deos didici securum agere aevom
nec, siquid miri faciat natura, deos id
tristis ex alto caeli demittere tecto.
Brundisium longae finis chartaeque viaeque est.

1.6

Non quia, Maecenas, Lydorum quidquid Etruscos
incoluit finis, nemo generosior est te,
nec quod avus tibi maternus fuit atque paternus
olim qui magnis legionibus imperitarent,
ut plerique solent, naso suspendis adunco
ignotos, ut me libertino patre natum.
cum referre negas, quali sit quisque parente
natus, dum ingenuus, persuades hoc tibi vere,
ante potestatem Tulli atque ignobile regnum
multos saepe viros nullis maioribus ortos
et vixisse probos amplis et honoribus auctos;
contra Laevinum, Valeri genus, unde Superbus
Tarquinius regno pulsus fugit, unius assis
non umquam pretio pluris licuisse, notante
iudice quo nosti, populo, qui stultus honores
saepe dat indignis et famae servit ineptus,
qui stupet in titulis et imaginibus. quid oportet
nos facere a volgo longe longeque remotos?
namque esto: populus Laevino mallet honorem
quam Decio mandare novo censorque moveret
Appius, ingenuo si non essem patre natus:
vel merito, quoniam in propria non pelle quiessem.
sed fulgente trahit constrictos Gloria curru
non minus ignotos generosis. quo tibi, Tulli,
sumere depositum clavom fierique tribuno?
invidia adcrevit, privato quae minor esset.
nam ut quisque insanus nigris medium impediit crus

pellibus et latum demisit pectore clavom,
 audit continuo 'quis homo hic est? quo patre natus?'
 ut siqui aegrotet quo morbo Barrus, haberi
 et cupiat formosus, eat quacumque, puellis
 iniciat curam quaerendi singula, quali
 sit facie, sura, quali pede, dente, capillo:
 sic qui promittit civis, urbem sibi curae,
 imperium fore et Italiam, delubra deorum,
 quo patre sit natus, num ignota matre inhonestus,
 omnis mortalis curare et quaerere cogit.
 'tunc, Syri Damae aut Dionysi filius, audes
 deicere de saxo civis aut tradere Cadmo?'
 'at Novius collega gradu post me sedet uno;
 namque est ille, pater quod erat meus.' 'hoc tibi Paulus
 et Messalla videris? at hic, si plostra ducenta
 concurrantque foro tria funera magna, sonabit,
 cornua quod vincatque tubas: saltem tenet hoc nos.'
 nunc ad me redeo libertino patre natum,
 quem rodunt omnes libertino patre natum,
 nunc, quia sim tibi, Maecenas, convictor, at olim,
 quod mihi pareret legio Romana tribuno.
 dissimile hoc illi est, quia non, ut forsit honorem
 iure mihi invidet quivis, ita te quoque amicum,
 praesertim cautum dignos adsumere, prava
 ambitione procul. felicem dicere non hoc
 me possim, casu quod te sortitus amicum;
 nulla etenim mihi te fors obtulit: optimus olim
 Vergilius, post hunc Varius dixere, quid essem.
 ut veni coram, singultim pauca locutus—
 infans namque pudor prohibebat plura profari—
 non ego me claro natum patre, non ego circum
 me Satureiano vectari rura caballo,
 sed quod eram narro. respondes, ut tuus est mos,
 pauca; abeo, et revocas nono post mense iubesque
 esse in amicorum numero. magnum hoc ego duco,
 quod placui tibi, qui turpi secernis honestum
 non patre praeclaro, sed vita et pectore puro.
 atqui si vitiis mediocribus ac mea paucis
 mendosa est natura, alioqui recta, velut si
 egregio inspersos reprehendas corpore naevos,
 si neque avaritiam neque sordes nec mala lustra

obiciet vere quisquam mihi, purus et insons,
ut me collaudem, si et vivo carus amicis,
causa fuit pater his; qui macro pauper agello
noluit in Flavi ludum me mittere, magni
quo pueri magnis e centurionibus orti
laevo suspensi loculos tabulamque lacerto
ibant octonos referentes idibus aeris,
sed puerum est ausus Romam portare docendum
artis quas doceat quivis eques atque senator
semet prognatos. vestem servosque sequentis,
in magno ut populo, siqui vidisset, avita
ex re praeberi sumptus mihi crederet illos.
ipse mihi custos incorruptissimus omnis
circum doctores aderat. quid multa? pudicum,
qui primus virtutis honos, servavit ab omni
non solum facto, verum opprobrio quoque turpi
nec timuit, sibi ne vitio quis verteret, olim
si praeco parvas aut, ut fuit ipse, coactor
mercedes sequeretur; neque ego essem questus. at hoc nunc
laus illi debetur et a me gratia maior.
nil me paeniteat sanum patris huius, eoque
non, ut magna dolo factum negat esse suo pars,
quod non ingenuos habeat clarosque parentes,
sic me defendam. longe mea discrepat istis
et vox et ratio. nam si natura iuberet
a certis annis aevum remeare peractum
atque alios legere, ad fastum quoscumque parentes
optaret sibi quisque, meis contentus honestos
fascibus et sellis nollem mihi sumere, demens
iudicio volgi, sanus fortasse tuo, quod
nollem onus haud umquam solitus portare molestum.
nam mihi continuo maior quaerenda foret res
atque salutandi plures, ducendus et unus
et comes alter, uti ne solus rusve peregre<ve>
exirem, plures calones atque caballi
pascendi, ducenda petorrita. nunc mihi curto
ire licet mulo vel si libet usque Tarentum,
mantica cui lumbos onere ulceret atque eques armos.
obiciet nemo sordis mihi, quas tibi, Tilli,
cum Tiburte via praetorem quinque secuntur
te pueri, lasanum portantes oenophorumque.

hoc ego commodius quam tu, praeclare senator,
 milibus atque aliis vivo. quacumque libido est,
 incedo solus, percontor quanti holus ac far,
 fallacem circum vespertinumque pererro
 saepe forum, adsisto divinis, inde domum me
 ad porri et ciceris refero laganique catinum;
 cena ministratur pueris tribus et lapis albus
 pocula cum cyatho duo sustinet, adstat echinus
 vilis, cum patera guttus, Campana supellex.
 deinde eo dormitum, non sollicitus, mihi quod cras
 surgendum sit mane, obeundus Marsya, qui se
 voltum ferre negat Noviorum posse minoris.
 ad quartam iaceo; post hanc vagor aut ego lecto
 aut scripto quod me tacitum iuuet unguor olivo,
 non quo fraudatis inmundus Natta lucernis.
 ast ubi me fessum sol acrior ire lavatum
 admonuit, fugio campum lusumque trigonem.
 pransus non avide, quantum interpellet inani
 ventre diem durare, domesticus otior. haec est
 vita solutorum misera ambitione gravique;
 his me consolor victurum suavius ac si
 quaestor avus pater atque meus patruusque fuisset.

1.7

Proscripti Regis Rupili pus atque venenum
 hybrida quo pacto sit Persius ultus, opinor
 omnibus et lippis notum et tonsoribus esse.
 Persius hic permagna negotia dives habebat
 Clazomenis et iam litis cum Rege molestas,
 durus homo atque odio qui posset vincere Regem,
 confidens, tumidus, adeo sermonis amari,
 Sisennas, Barros ut equis praecurreret albis.
 ad Regem redeo. postquam nihil inter utrumque
 convenit—hoc etenim sunt omnes iure molesti,
 quo fortes, quibus adversum bellum incidit: inter
 Hectors Priamiden, animosum atque inter Achillem
 ira fuit capitalis, ut ultima divideret mors,
 non aliam ob causam, nisi quod virtus in utroque
 summa fuit: duo si Discordia vexet inertis
 aut si disparibus bellum incidat, ut Diomedii

cum Lycio Glaucō, discedat pigrior, ultro
muneribus missis: Bruto praetore tenente
ditem Asiam, Rupili et Persi par pugnat, uti non
compositum melius cum Bitho Bacchius. in ius
acres procurrunt, magnum spectaculum uterque.
Persius exponit causam; ridetur ab omni
conventu; laudat Brutum laudatque cohortem,
solem Asiae Brutum appellat stellasque salubris
appellat comites excepto Rege; Canem illum,
invisum agricolis sidus, venisse: ruebat
flumen ut hibernum, fertur quo rara securis.
tum Praenestinus salso multoque fluenti
expressa arbusto regerit convicia, durus
vindemiator et invictus, cui saepe viator
cessisset magna conpellans voce cuculum.
at Graecus, postquam est Italo perfusus aceto,
Persius exclamat: 'per magnos, Brute, deos te
oro, qui reges consueris tollere, cur non
hunc Regem iugulas? operum hoc, mihi crede, tuorum est.'

1.8

Olim truncus eram ficulnus, inutile lignum,
cum faber, incertus scamnum faceretne Priapum,
maluit esse deum. deus inde ego, furum aviumque
maxima formido; nam fures dextra coerces
obscaenoque ruber porrectus ab inguine palus,
ast inportunas volucres in vertice harundo
terret fixa vetatque novis considerare in hortis.
huc prius angustis eiecta cadavera cellis
conservus vili portanda locabat in arca;
hoc miserae plebi stabat commune sepulcrum;
Pantolabo scurrae Nomentanoque nepoti
mille pedes in fronte, trecentos cippus in agrum
hic dabat, heredes monumentum ne sequeretur.
nunc licet Esquilii habitare salubribus atque
aggere in aprico spatari, quo modo tristes
albis informem spectabant ossibus agrum,
cum mihi non tantum furesque feraeque suetae
hunc vexare locum curae sunt atque labori
quantum carminibus quae versant atque venenis

humanos animos: has nullo perdere possum
 nec prohibere modo, simul ac vaga luna decorum
 protulit os, quin ossa legant herbasque nocentis.
 vidi egomet nigra succinctam vadere palla
 Canidiam pedibus nudis passoque capillo,
 cum Sagana maiore ululantem: pallor utrasque
 fecerat horrendas adspectu. scalpere terram
 unguibus et pullam divellere mordicus agnam
 coeperunt; cruor in fossam confusus, ut inde
 manis elicerent animas responsa daturas.
 lanea et effigies erat altera cerea: maior
 lanea, quae poenis conpesceret inferiorem;
 cerea suppliciter stabat, servilibus ut quae
 iam peritura modis. Hecaten vocat altera, saevam
 altera Tisiphonen: serpentes atque videres
 infernas errare canes Lunamque rubentem,
 ne foret his testis, post magna latere sepulcra.
 mentior at siquid, merdis caput inquiner albis
 corvorum atque in me veniat mictum atque cacatum
 ÆIulius et fragilis Pediatia furque Voranus.
 singula quid memorem, quo pacto alterna loquentes
 umbrae cum Sagana resonarint triste et acutum
 utque lupi barbam variae cum dente colubrae
 abdiderint furtim terris et imagine cerea
 largior arserit ignis et ut non testis inultus
 horruerim voces furiarum et facta duarum?
 nam, displosa sonat quantum vesica, pepedi
 diffissa nate ficus; at illae currere in urbem.
 Canidiae dentis, altum Saganae caliendrum
 excidere atque herbas atque incantata lacertis
 vincula cum magno risuque iocoque videres.

1.9

Ibam forte via sacra, sicut meus est mos,
 nescio quid meditans nugarum, totus in illis:
 accurrat quidam notus mihi nomine tantum
 arreptaque manu ‘quid agis, dulcissime rerum?’
 ‘suaviter, ut nunc est,’ inquam ‘et cupio omnia quae vis.’
 cum adsectaretur, ‘numquid vis?’ occupo. at ille
 ‘noris nos’ inquit; ‘docti sumus.’ hic ego ‘pluris

hoc' inquam 'mihi eris.' misere discedere quaerens
ire modo ocius, interdum consistere, in aurem
dicere nescio quid puero, cum sudor ad imos
manaret talos. 'o te, Bolane, cerebri
felicem' aiebam tacitus, cum quidlibet ille
garriret, vicos, urbem laudaret. ut illi
nil respondebam, 'misere cupis' inquit 'abire:
iamdudum video; sed nil agis: usque tenebo;
persequar hinc quo nunc iter est tibi.' 'nil opus est te
circumagi: quendam volo visere non tibi notum;
trans Tiberim longe cubat is prope Caesaris hortos.'
'nil habeo quod agam et non sum piger: usque sequar te.'
demitto auriculas, ut iniquae mentis asellus,
cum gravius dorso subiit onus. incipit ille:
'si bene me novi, non Viscum pluris amicum,
non Varium facies; nam quis me scribere pluris
aut citius possit versus? quis membra movere
mollius? invadeat quod et Hermogenes, ego canto.'
interpellandi locus hic erat 'est tibi mater,
cognati, quis te salvo est opus?' 'haud mihi quisquam.
omnis composui.' 'felices. nunc ego resto.
confice; namque instat fatum mihi triste, Sabella
quod puero cecinit divina mota anus urna:
"hunc neque dira venena nec hosticus auferet ensis
nec laterum dolor aut tussis nec tarda podagra:
garrulus hunc quando consumet cumque: loquaces,
si sapiat, vitet, simul atque adoleverit aetas."
ventum erat ad Vestae, quarta iam parte diei
praeterita, et casu tum respondere vadato
debebat, quod ni fecisset, perdere litem.
'si me amas,' inquit 'paulum hic ades.' 'inteream, si
aut valeo stare aut novi civilia iura;
et propero quo scis.' 'dubius sum, quid faciam', inquit,
'tene relinquam an rem.' 'me, sodes.' 'non faciam' ille,
et praecedere coepit; ego, ut contendere durum
cum victore, sequor. 'Maecenas quomodo tecum?'
hinc repetit. 'paucorum hominum et mentis bene sanae.'
nemo dexterius fortuna est usus. haberes
magnum adiutorem, posset qui ferre secundas,
hunc hominem velles si tradere: dispeream, ni
summosses omnis.' 'non isto vivimus illic,

quo tu rere, modo; domus hac nec purior ulla est
nec magis his aliena malis; nil mi officit, inquam,
ditior hic aut est quia doctior; est locus uni
cuique suus.' 'magnum narras, vix credibile.' 'atqui
sic habet.' 'accendis quare cupiam magis illi
proximus esse.' 'velis tantummodo: quae tua virtus,
expugnabis: et est qui vinci possit eoque
difficilis aditus primos habet.' 'haud mihi dero:
muneribus servos corrumpam; non, hodie si
exclusus fuero, desistam; tempora quaeram,
occurram in triviis, deducam. nil sine magno
vita labore dedit mortalibus.' haec dum agit, ecce
Fuscus Aristius occurrit, mihi carus et illum
qui pulchre nosset. consistimus. 'unde venis et
quo tendis?' rogat et respondet. vellere coepi
et pressare manu lentissima bracchia, nutans,
distorquens oculos, ut me eriperet. male salsus
ridens dissimulare; meum iecur urere bilis.
'certe nescio quid secreto velle loqui te
aiebas mecum.' 'memini bene, sed meliore
tempore dicam; hodie tricensima sabbata: vin tu
curtis Iudaeis oppedere?' 'nulla mihi' inquam
'religio est.' 'at mi: sum paulo infirmior, unus
multorum. ignosces; alias loquar.' huncine solem
tam nigrum surrexe mihi! fugit improbus ac me
sub cultro linquit. casu venit obvius illi
adversarius et 'quo tu, turpissime?' magna
inclamat voce, et 'licet antestari?' ego vero
oppono auriculam. rapit in ius; clamor utrimque,
undique concursus. sic me servavit Apollo.

1.10

[Lucili, quam sis mendosus, teste Catone,
defensore tuo, pervincam, qui male factos
emendare parat versus, hoc lenius ille,
quo melior vir et est longe subtilior illo,
qui multum puer et loris et funibus udis
exoratus, ut esset, opem qui ferre poetis
antiquis posset contra fastidia nostra,
grammaticorum equitum doctissimus. ut redeam illuc:]

Nempe inconposito dixi pede currere versus
Lucili. quis tam Lucili fautor inepte est,
ut non hoc fateatur? at idem, quod sale multo
urbem defricuit, charta laudatur eadem.
nec tamen hoc tribuens dederim quoque cetera; nam sic
et Laberi mimos ut pulchra poemata mirer.
ergo non satis est risu diducere rictum
auditoris; et est quaedam tamen hic quoque virtus.
est brevitatem opus, ut currat sententia neu se
inpediat verbis lassas onerantibus auris,
et sermone opus est modo tristi, saepe iocoso,
defendente vicem modo rhetoris atque poetae,
interdum urbani, parentis viribus atque
extenuantis eas consulto. ridiculum acri
fortius et melius magnas plerumque secat res.
illi, scripta quibus comoedia prisca viris est,
hoc stabant, hoc sunt imitandi; quos neque pulcher
Hermogenes umquam legit neque simius iste
nil praeter Calvum et doctus cantare Catullum.
'at magnum fecit, quod verbis graeca latinis
miscuit.' o seri studiorum, quine putetis
difficile et mirum, Rhodio quod Pitholeonti
contigit? 'at sermo lingua concinnus utraque
suavior, ut Chio nota si conmixta Falerni est.'
cum versus facias, te ipsum percontor, an et cum
dura tibi peragenda rei sit causa Petilli?
scilicet oblitus patriaeque patrisque Latini,
cum Pedius causas exsudet Poplicola atque
Corvinus, patriis intermiscere petita
verba foris malis, Canusini more bilinguis.
atque ego cum graecos facerem, natus mare citra,
versiculos, vetuit me tali voce Quirinus
post mediam noctem visus, cum somnia vera:
'in silvam non ligna feras insanius ac si
magnas Graecorum malis implere catervas.'
turgidus Alpinus iugulat dum Memnona dumque
diffingit Rheni luteum caput, haec ego ludo,
quae neque in aede sonent certantia iudice Tarpa
nec redeant iterum atque iterum spectanda theatri.
arguta meretrice potes Davoque Chremeta
eludente senem comis garrere libellos

unus vivorum, Fundani, Pollio regum
 facta canit pede ter percusso; forte epos acer
 ut nemo Varius ducit, molle atque facetum
 Vergilio adnuerunt gaudentes rure Camenae:
 hoc erat, experto frustra Varrone Atacino
 atque quibusdam aliis, melius quod scribere possem,
 inventore minor; neque ego illi detrahere ausim
 haerentem capiti cum multa laude coronam.
 at dixi fluere hunc lutulentum, saepe ferentem
 plura quidem tollenda relinquendis. age quaeso,
 tu nihil in magno doctus reprehendis Homero?
 nil comis tragici mutat Lucilius Acci?
 non ridet versus Enni gravitate minores,
 cum de se loquitur non ut maiore reprensus?
 quid vetat et nosmet Lucili scripta legentis
 quaerere, num illius, num rerum dura negarit
 versiculos natura magis factos et euntis
 mollius ac siquis pedibus quid claudere senis,
 hoc tantum contentus, amet scripsisse ducentos
 ante cibum versus, totidem cenatus, Etrusci
 quale fuit Cassi rapido ferventius amni
 ingenium, capsis quem fama est esse librisque
 ambustum propriis. fuerit Lucilius, inquam,
 comis et urbanus, fuerit limatior idem
 quam rudis et Graecis intacti carminis auctor
 quamque poetarum seniorum turba; sed ille,
 si foret hoc nostrum fato delapsus in aevum,
 detereret sibi multa, recideret omne quod ultra
 perfectum traheretur, et in versu faciendo
 saepe caput scaberet vivos et roderet unguis.
 saepe stilum vertas, iterum quae digna legi sint
 scripturus, neque te ut miretur turba labores,
 contentus paucis lectoribus. an tua demens
 vilibus in ludis dictari carmina malis?
 non ego; nam satis est equitem mihi plaudere, ut audax,
 contemptis aliis, explosa Arbuscula dixit.
 men moveat cimex Pantilius aut cruciet quod
 vellicet absentem Demetrius aut quod ineptus
 Fannius Hermogenis laedat conviva Tigelli?
 Plotius et Varius, Maecenas Vergiliusque,
 Valgius et probet haec Octavius optimus atque

Fuscus et haec utinam Viscorum laudet uterque
ambitione relegata. te dicere possum,
Pollio, te, Messalla, tuo cum fratre, simulque
vos, Bibule et Servi, simul his te, candide Furni,
conpluris alios, doctos ego quos et amicos
prudens praetereo, quibus haec, sint qualiacumque,
adridere velim, doliturus, si placeant spe
deterius nostra. Demetri, teque, Tigelli,
discipularum inter iubeo plorare cathedras.
i, puer, atque meo citus haec subscribe libello.

Liber II

2.1

‘Sunt quibus in satura videar nimis acer et ultra
 legem tendere opus; sine nervis altera quidquid
 composui pars esse putat similisque meorum
 mille die versus deduci posse. Trebati,
 quid faciam? praescribe.’ ‘quiescas.’ ‘ne faciam, inquis,
 omnino versus?’ ‘aio.’ ‘peream male, si non
 optimum erat; verum nequeo dormire.’ ‘ter uncti
 transnanto Tiberim, somno quibus est opus alto,
 inriguumque mero sub noctem corpus habento.
 aut si tantus amor scribendi te rapit, aude
 Caesaris invicti res dicere, multa laborum
 praemia laturus.’ ‘cupidum, pater optime, vires
 deficiunt; neque enim quivis horrentia pilis
 agmina nec fracta pereuntis cuspide Gallos
 aut labentis equo describit volnera Parthi.’
 ‘attamen et iustum poteras et scribere fortem,
 Scipiadam ut sapiens Lucilius.’ ‘haud mihi dero,
 cum res ipsa feret: nisi dextro tempore Flacci
 verba per attentam non ibunt Caesaris aurem:
 cui male si palpere, recalcitrat undique tutus.’
 ‘quanto rectius hoc quam tristi laedere versu
 Pantolabum scurram Nomentanumque nepotem,
 cum sibi quisque timet, quamquam est intactus, et odit.’
 ‘quid faciam? saltat Milonius, ut semel icto
 accessit fervor capiti numerusque lucernis;
 Castor gaudet equis, ovo prognatus eodem
 pugnīs; quot capitum vivunt, totidem studiorum
 milia: me pedibus delectat claudere verba
 Lucili ritu, nostrum melioris utroque.

ille velut fidis arcana sodalibus olim
credebat libris neque, si male cesserat, usquam
decurrrens alio neque, si bene; quo fit ut omnis
votiva pateat veluti descripta tabella
vita senis. sequor hunc, Lucanus an Apulus anceps;
nam Venusinus arat finem sub utrumque colonus,
missus ad hoc pulsus, vetus est ut fama, Sabellis,
quo ne per vacuum Romano incurreret hostis,
sive quod Apula gens seu quod Lucania bellum
incuteret violenta. sed hic stilus haud petet ultro
quemquam animantem et me veluti custodiet ensis
vagina tectus: quem cur destringere coner
tutus ab infestis latronibus? o pater et rex
Iuppiter, ut pereat positum robigine telum
nec quisquam noceat cupido mihi pacis! at ille,
qui me conmorit—melius non tangere, clamo—,
flebit et insignis tota cantabitur urbe.
Cervius iratus leges minitatur et urnam,
Canidia Albuci, quibus est inimica, venenum,
grande malum Turius, siquid se iudice certes.
ut quo quisque valet suspectos terreat utque
imperet hoc natura potens, sic collige mecum:
dente lupus, cornu taurus petit: unde nisi intus
monstratum? Scaevae vivacem crede nepoti
matrem: nil faciet sceleris pia dextera—mirum,
ut neque calce lupus quemquam neque dente petit bos—,
sed mala tollet anum vitiato melle cicuta.
ne longum faciam: seu me tranquilla senectus
exspectat seu mors atris circumvolat alis,
dives, inops, Romae, seu fors ita iusserit, exsul,
quisquis erit vitae scribam color.' 'o puer, ut sis
vitalis metuo et maiorum nequis amicus
frigore te feriat.' 'quid? cum est Lucilius ausus
primus in hunc operis componere carmina morem
detrahere et pellem, nitidus qua quisque per ora
cederet, introrsum turpis: num Laelius aut qui
duxit ab oppressa meritum Karthagine nomen
ingenio offensi aut laeso dolere Metello
famosisque Lupo cooperto versibus? atqui
primores populi arripuit populumque tributim,
scilicet uni aequos virtuti atque eius amicis.

quin ubi se a volgo et scaena in secreta remorant
 virtus Scipiadae et mitis sapientia Laeli,
 nugari cum illo et discincti ludere, donec
 decoqueretur holus, soliti. quidquid sum ego, quamvis
 infra Lucili censum ingeniumque, tamen me
 cum magnis vixisse invita fatebitur usque
 invidia et fragili quaerens inlidere dentem
 offendet solido—nisi quid tu, docte Trebati,
 dissentis.’ ‘equidem nihil hinc diffindere possum.
 sed tamen ut monitus caveas, ne forte negoti
 incutiat tibi quid sanctarum incitia legum:
 si mala condiderit in quem quis carmina, ius est
 iudiciumque.’ ‘esto, siquis mala; sed bona siquis
 iudice condiderit laudatus Caesare? siquis
 opprobriis dignum latraverit, integer ipse?’
 ‘solventur risu tabulae, tu missus abibis.’

2.2

Quae virtus et quanta, boni, sit vivere parvo
 —nec meus hic sermo est, sed quae praecepit Ofellus
 rusticus, abnormis sapiens crassaque Minerva—,
 discite non inter lances mensasque nitentis,
 cum stupet insanis acies fulgoribus et cum
 adclinis falsis animus meliora recusat,
 verum hic inpransi mecum disquirite. cur hoc?
 dicam, si potero. male verum examinat omnis
 corruptus iudex. leporem sectatus equove
 lassus ab indomito vel, si Romana fatigat
 militia adsuetum graecari—seu pila velox
 molliter austerum studio fallente laborem,
 seu te discus agit, pete cedentem aera disco:
 cum labor extuderit fastidia, siccus, inanis
 sperne cibum vilem; nisi Hymettia mella Falerno
 ne biberis diluta. foris est promus, et atrum
 defendens piscis hiemat mare: cum sale panis
 latrantem stomachum bene leniet. unde putas aut
 qui partum? non in caro nidore voluptas
 summa, sed in te ipso est. tu pulmentaria quaere
 sudando: pinguem vitiis albumque neque ostrea
 nec scarus aut poterit peregrina iuvare lagois.

vix tamen eripiam, posito pavone velis quin
hoc potius quam gallina tergere palatum,
corruptus vanis rerum, quia veneat auro
rara avis et picta pandat spectacula cauda:
tamquam ad rem attineat quidquam. num vesceris ista,
quam laudas, pluma? cocto num adest honor idem?
carne tamen quamvis distat nil, hac magis illam
inparibus formis deceptum te petere esto:
unde datum sentis, lupus hic Tiberinus an alto
captus hiet? pontisne inter iactatus an annis
ostia sub Tusci? laudas, insane, trilibrem
mullum, in singula quem minuas pulmenta necesse est.
ducit te species, video: quo pertinet ergo
proceros odisse lupos? quia scilicet illis
maiores natura modum dedit, his breve pondus:
ieiunus raro stomachus volgaria temnit.
'porrectum magno magnum spectare catino
vellem' ait Harpyiis gula digna rapacibus. at vos
praesentes, Austri, coquite horum obsonia. quamquam
putet aper rhombusque recens, mala copia quando
aegrum sollicitat stomachum, cum rapula plenus
atque acidus mavolt inulas. necdum omnis abacta
pauperies epulis regum: nam vilibus ovis
nigrisque est oleis hodie locus. haud ita pridem
Galloni praeconis erat acipensere mensa
infamis. quid? tunc rhombos minus aequor alebat?
tutus erat rhombus tutoque ciconia nido,
donec vos auctor docuit praetorius. ergo
siquis nunc mergos suavis edixerit assos,
parebit pravi docilis Romana iuventus.
sordidus a tenui victu distabit Ofello
iudice: nam frustra vitium vitaveris illud,
si te alio pravum detorseris. Avidienus,
cui Canis ex vero dictum cognomen adhaeret,
quinquennis oleas est et silvestria corna
ac nisi mutatum parcit defundere vinum et
cuius odorem olei nequeas perferre, licebit
ille repotia, natalis aliosve dierum
festos albatu celebret, cornu ipse bilibri
caulibus instillat, veteris non parcus acetii.
quali igitur victu sapiens utetur et horum

utrum imitabitur? hac urget lupus, hac canis, aiunt.
 mundus erit, qua non offendat sordibus atque
 in neutram partem cultus miser. hic neque servis,
 Albuci senis exemplo, dum munia didit,
 saevus erit, nec sic ut simplex Naevius unctam
 convivis praebebit aquam: vitium hoc quoque magnum.
 accipe nunc, victus tenuis quae quantaque secum
 adferat. in primis valeas bene; nam variae res
 ut noceant homini credas, memor illius escae,
 quae simplex olim tibi sederit. at simul assis
 miscueris elixa, simul conchyliia turdis,
 dulcia se in bilem vertent stomachoque tumultum
 lenta feret pitvita. vides, ut pallidus omnis
 cena desurgat dubia? quin corpus onustum
 hesternis vitiis animum quoque praegravat una
 atque adfigit humo divinae particulam aerae.
 alter ubi dicto citius curata sopori
 membra dedit, vegetus praescripta ad munia surgit.
 hic tamen ad melius poterit transcurrere quondam,
 sive diem festum rediens advexerit annus,
 seu recreare volet tenuatum corpus, ubique
 accedent anni, tractari mollius aetas
 imbecilla volet: tibi quidnam accedet ad istam
 quam puer et validus praesumis mollitiem, seu
 dura valetudo inciderit seu tarda senectus?
 rancidum aprum antiqui laudabant, non quia nasus
 illis nullus erat, sed, credo, hac mente, quod hospes
 tardius adveniens vitiatum commodius quam
 integrum edax dominus consumeret. hos utinam inter
 heroas natum tellus me prima tulisset.
 das aliquid famae, quae carmine gratior aurem
 occupet humanam? grandes rhombi patinaeque
 grande ferunt una cum damno dedecus. adde
 iratum patrum, vicinos, te tibi iniquum
 et frustra mortis cupidum, cum deerit egenti
 as, laquei pretium. 'iure' inquit 'Trausius istis
 iurgatur verbis: ego vectigalia magna
 divitiasque habeo tribus amplas regibus.' ergo,
 quod superat non est melius quo insumere possis?
 cur eget indignus quisquam te divite? quare
 templa ruunt antiqua deum? cur, inprobe, carae

non aliquid patriae tanto emetiris acervo?
uni nimirum recte tibi semper erunt res,
o magnus posthac inimicis risus. uterne
ad casus dubios fides tibi certius? hic qui
pluribus adsuerit mentem corpusque superbum,
an qui contentus parvo metuensque futuri
in pace, ut sapiens, aptarit idonea bello?
quo magis his credas, puer hunc ego parvus Ofellum
integrus opibus novi non latius usum
quam nunc accisis. videas metato in agello
cum pecore et gnatis fortem mercede colonum
'non ego' narrantem 'temere edi luce profesta
quicquam praeter holus fumosae cum pede pernae.
ac mihi seu longum post tempus venerat hospes
sive operum vacuo gratus conviva per imbrem
vicinus, bene erat non piscibus urbe petitis,
sed pullo atque haedo; tum pensilis uva secundas
et nux ornabat mensas cum duplice ficu.
post hoc ludus erat culpa potare magistra
ac venerata Ceres, ita culmo surgeret alto,
explicuit vino contractae seria frontis.
saeviat atque novos moveat Fortuna tumultus:
quantum hinc inminuet? quanto aut ego parcius aut vos,
o pueri, nitiuistis, ut huc novus incola venit?
nam propriae telluris erum natura nec illum
nec me nec quemquam statuit: nos expulit ille,
illum aut nequities aut vafri inscitia iuris,
postremum expellet certe vivacior heres.
nunc ager Umbreni sub nomine, nuper Ofelli
dictus, erit nulli proprius, sed cedit in usum
nunc mihi, nunc alii. quocirca vivite fortes
fortiaque adversis opponite pectora rebus.'

2.3

'Sic raro scribis, ut toto non quater anno
membranam poscas, scriptorum quaeque retexens,
iratus tibi, quod vini somnique benignus
nil dignum sermone canas. quid fiet? at ipsi
Saturnalibus huc fugisti sobrius. ergo
dic aliquid dignum promissis. incipe. nil est.

culpantur frustra calami inmeritusque laborat
 iratis natus paries dis atque poetis.
 atqui voltus erat multa et praeclara minantis,
 si vacuum tepido cepisset villula tecto.
 quorsum pertinuit stipare Platona Menandro?
 Eupolin, Archilochum, comites educere tantos?
 invidiam placare paras virtute relicta?
 contemnere miser. vitanda est inproba Siren
 desidia, aut quidquid vita meliore parasti
 ponendum aequo animo.’ ‘di te, Damasippe, deaeque
 verum ob consilium donent tonsore. sed unde
 tam bene me nosti?’ ‘postquam omnis res mea Ianum
 ad medium fracta est, aliena negotia curo
 excussus propriis. olim nam quaerere amabam,
 quo vafer ille pedes lavisset Sisyphus aere,
 quid sculptum infabre, quid fustum durius esset.
 callidus huic signo ponebam milia centum;
 hortos egregiasque domos mercarier unus
 cum lucro noram; unde frequentia Mercuriale
 inposuere mihi cognomen compita.’ ‘novi
 et miror morbi purgatum te illius. atqui
 emovit veterem mire novus, ut solet, in cor
 traiecto lateris miseri capitisve dolore,
 ut lethargicus hic cum fit pugil et medicum urget.
 dum nequid simile huic, esto ut libet.’ ‘o bone, ne te
 frustrere: insanis et tu stultique prope omnes,
 siquid Stertinius veri crepat, unde ego mira
 descripsi docilis praecepta haec, tempore quo me
 solatus iussit sapientem pascere barbam
 atque a Fabricio non tristem ponte reverti.
 nam male re gesta cum vellem mittere operto
 me capite in flumen, dexter stetit et “cave faxis
 te quicquam indignum. pudor” inquit “te malus angit,
 insanos qui inter vereare insanus haberi.
 primum nam inquiram, quid sit furere: hoc si erit in te
 solo, nil verbi, pereas quin fortiter, addam.
 quem mala stultitia et quemcumque incitia veri
 caecum agit, insanum Chrysippi porticus et grex
 autumat. haec populos, haec magnos formula reges,
 excepto sapiente, tenet. nunc accipe, quare
 desipiant omnes aequae ac tu, qui tibi nomen

insano posuere. velut silvis, ubi passim
palantis error certo de tramite pellit,
ille sinistrorsum, hic dextrorsum abit, unus utrique
error, sed variis inludit partibus: hoc te
crede modo insanum, nihilo ut sapientior ille
qui te deridet caudam trahat. est genus unum
stultitiae nihilum metuenda timentis, ut ignis,
ut rupes fluviosque in campo obstare queratur;
alterum et huic varum et nihilo sapientius ignis
per medios fluviosque ruentis: clamet amica
mater, honesta soror cum cognatis, pater, uxor:
'hic fossa est ingens, hic rupes maxima: serva!'
non magis audierit, quam Fufius ebrius olim,
cum Ilionam edormit, Catienis mille ducentis
'mater, te appello' clamantibus. huic ego volgus
errori similem cunctum insanire docebo.
insanit veteres statuas Damasippus emendo:
integer est mentis Damasippi creditor? esto.
'accipe quod numquam reddas mihi' si tibi dicam:
tunc insanus eris, si acceperis, an magis excors
reicta praeda, quam praesens Mercurius fert?
scribe decem a Nerio: non est satis; adde Cicutae
nodosi tabulas, centum, mille adde catenas:
effugiet tamen haec sceleratus vincula Proteus.
cum rapies in ius malis ridentem alienis,
fiet aper, modo avis, modo saxum et, cum volet, arbor
si male rem gerere insani est, contra bene sani:
putidius multo cerebrum est, mihi crede, Perelli
dictantis, quod tu numquam rescribere possis.
audire atque togam iubeo componere, quisquis
ambitione mala aut argenti pallet amore,
quisquis luxuria tristive superstitione
aut alio mentis morbo calet: huc propius me,
dum doceo insanire omnis vos, ordine adite.
danda est ellebori multo pars maxima avaris:
nescio an Anticyram ratio illis destinet omnem.
heredes Staberi summam incidere sepulcro,
ni sic fecissent, gladiatorum dare centum
damnati populo paria atque epulum arbitrio Arri,
frumenti quantum metit Africa. 'sive ego prave
seu recte hoc volui, ne sis patruus mihi': credo,

hoc Staberi prudentem animum vidisse. quid ergo
 sensit, cum summam patrimoni insculpere saxo
 heredes voluit? quoad vixit, credidit ingens
 pauperiem vitium et cavet nihil acrius, ut, si
 forte minus locuples uno quadrante perisset,
 ipse videretur sibi nequior. 'omnis enim res,
 virtus, fama, decus, divina humanaque pulchris
 divitiis parent; quas qui construxerit, ille
 clarus erit, fortis, iustus.' 'sapiensne?' 'etiam, et rex
 et quidquid volet.' hoc veluti virtute paratum
 speravit magnae laudi fore. quid simile isti
 Graecus Aristippus? qui servos proicere aurum
 in media iussit Libya, quia tardius irent
 propter onus segnes. uter est insanior horum?
 nil agit exemplum, litem quod lite resolvit.
 siquis emat citharas, emptas conportet in unum,
 nec studio citharae nec Musae deditus ulli,
 si scalpra et formas non sutor, nautica vela
 aversus mercaturis: delirus et amens
 undique dicatur merito. qui discrepat istis,
 qui nummos aurumque recondit, nescius uti
 conpositis metuensque velut contingere sacrum?
 siquis ad ingentem frumenti semper acervum
 porrectus vigilet cum longo fuste neque illinc
 audeat esuriens dominus contingere granum
 ac potius foliis parvus vescatur amaris;
 si positus intus Chii veterisque Falerni
 mille cadis—nihil est: tercentum milibus, acre
 potet acetum; age si et stramentis incubet unde-
 octoginta annos natus, cui stragula vestis,
 blattarum ac tinearum epulae, putrescat in arca:
 nimirum insanus paucis videatur, eo quod
 maxima pars hominum morbo iactatur eodem.
 filius aut etiam haec libertus ut ebibat heres,
 dis inimice senex custodis? ne tibi desit?
 quantulum enim summae curtabit quisque dierum,
 unguere si caules oleo meliore caputque
 coeperis inpexa foedum porrigine? quare,
 si quidvis satis est, peiuras, surripis, aufers
 undique? tun sanus? populum si caedere saxis
 incipias servosve tuos, quos aere pararis,

insanum te omnes pueri clamentque puellae;
cum laqueo uxorem interimis matremque veneno,
incolumi capite es? quid enim? neque tu hoc facis Argis
nec ferro ut demens genetricem occidis Orestes.
an tu reris eum occisa insanisse parente
ac non ante malis dementem actum Furiis quam
in matris iugulo ferrum tepefecit acutum?
quin, ex quo est habitus male tutae mentis Orestes,
nil sane fecit quod tu reprehendere possis:
non Pyladen ferro violare aususve sororem
Electran, tantum maledicit utrique vocando
hanc Furiam, hunc aliud, iussit quod splendida bilis.
pauper Opimius argenti positi intus et auri,
qui Veientanum festis potare diebus
Campana solitus trulla vappamque profestis,
quondam lethargo grandi est oppressus, ut heres
iam circum loculos et clavis laetus ovansque
curreret. hunc medicus multum celer atque fidelis
excitat hoc pacto: mensam poni iubet atque
effundi saccos nummorum, accedere pluris
ad numerandum: hominem sic erigit; addit et illud:
'ni tua custodis, avidus iam haec auferet heres.'
'men vivo?' 'ut vivas igitur, vigila. hoc age.' 'quid vis?'
'deficient inopem venae te, ni cibus atque
ingens accedit stomacho fultura ruenti.
tu cessas? agedum sume hoc tisanarium oryzae.'
'quanti emptae?' 'parvo.' 'quanti ergo?' 'octussibus.' 'eheu,
quid refert, morbo an furtis pereamque rapinis?'
quisnam igitur sanus? qui non stultus. quid avarus?
stultus et insanus. quid, siquis non sit avarus,
continuo sanus? minime. cur, Stoice? dicam.
'non est cardiacus' Craterum dixisse putato
'hic aeger'. recte est igitur surgetque? negabit.
[quod latus aut renes morbo temptentur acuto]
non est periurus neque sordidus: inmolet aequis
hic porcum Laribus; verum ambitiosus et audax:
naviget Anticyram. quid enim differt, barathrone
dones quidquid habes an numquam utare paratis?
Servius Oppidius Canusi duo praedia, dives
antiquo censu, gnatis divisisse duobus
fertur et hoc moriens pueris dixisse vocatis

ad lectum: ‘postquam te talos, Aule, nucesque
ferre sinu laxo, donare et ludere vidi,
te, Tiberi, numerare, cavis abscondere tristem,
extimui, ne vos ageret vesania discors,
tu Nomentanum, tu ne sequerere Cicutam.
quare per divos oratus uterque Penatis
tu cave ne minuas, tu ne maius facias id
quod satis esse putat pater et natura coercet.
praeterea ne vos titillet gloria, iure
iurando obstringam ambo: uter aedilis fueritve
vestrum praetor, is intestabilis et sacer esto.’
in cicere atque faba bona tu perdasque lupinis,
latus ut in circo spatiere et aeneus ut stes,
nudus agris, nudus nummis, insane, paternis;
scilicet ut plausus quos fert Agrippa feras tu,
astuta ingenuum volpes imitata leonem?
nequis humasse velit Aiace, Atrida, vetas cur?
‘rex sum—’ nil ultra quaero plebeius. ‘—et aequam
rem imperito, ac sicui videor non iustus, inulto
dicere quod sentit permitto.’ maxime regum,
di tibi dent capta classem reducere Troia.
ergo consulere et mox respondere licebit?
‘consule.’ cur Ajax, heros ab Achille secundus,
putescit, totiens servatis clarus Achivis,
gaudeat ut populus Priami Priamusque inhumato,
per quem tot iuvenes patrio caruere sepulcro?
‘mille ovium insanus morti dedit, inclitum Ulixen
et Menelaum una mecum se occidere clamans.’
tu cum pro vitula statuis dulcem Aulide natam
ante aras spargisque mola caput, inprobe, salsa,
rectum animi servas? ‘quorsum?’ insanus quid enim Ajax
fecit? cum stravit ferro pecus, abstinuit vim
uxore et gnato; mala multa precatus Atridis
non ille aut Teucrum aut ipsum violavit Ulixen.
‘verum ego, ut haerentis adverso litore navis
eriperem, prudens placavi sanguine divos.’
nempe tuo, furiose? ‘meo, sed non furiosus.’
qui species alias veris scelerisque tumultu
permixtas capiet, commotus habebitur atque
stultitiane erret nihilum distabit an ira.
Ajax inmeritos cum occidit desipit agnos:

cum prudens scelus ob titulos admittis inanis,
stas animo et purum est vitio tibi cum tumidum est cor?
siquis lectica nitidam gestare amet agnam,
huic vestem ut gnatae, paret ancillas, paret aurum,
Rufam aut Pusillam appellet fortique marito
destinet uxorem: interdicto huic omne adimat ius
praetor et ad sanos abeat tutela propinquos.
quid, siquis gnatam pro muta devovet agna,
integer est animi? ne dixeris. ergo ubi prava
stultitia, hic summa est insania; qui sceleratus,
et furiosus erit; quem cepit vitrea fama,
hunc circumtonuit gaudens Bellona cruentis.
nunc age luxuriam et Nomentanum arripe mecum.
vincet enim stultos ratio insanire nepotes.
hic simul accepit patrimonii mille talenta,
edicit, piscator uti, pomarius, auceps,
unguentarius ac Tusci turba inopia vici,
cum scurris fartor, cum Velabro omne macellum
mane domum veniant. quid tum? venere frequentes,
verba facit leno: 'quidquid mihi, quidquid et horum
cuique domi est, id crede tuum et vel nunc pete vel cras.'
accipe quid contra haec iuvenis responderit aequus.
'in nive Lucana dormis ocreatus, ut aprum
cenem ego; tu piscis hiberno ex aequore verris.
segnis ego, indignus qui tantum possideam; aufer,
sume tibi deciens; tibi tantundem; tibi triplex,
unde uxor media currit de nocte vocata.'
filius Aesopi detractam ex aure Metellae,
scilicet ut deciens solidum absorberet, aceto
diluit insignem bacam: qui sanior ac si
illud idem in rapidum flumen iaceretve cloacam?
Quinti progenies Arri, par nobile fratrum
nequitia et nugis pravorum et amore gemellum
lusciniis soliti inpenso prandere coemptas,
quorsum abeant? sani ut creta, an carbone notati?
aedificare casas, plostello adiungere muris,
ludere par impar, equitare in harundine longa
siquem delectet barbatum, amentia verset.
si puerilius his ratio esse evincet amare
nec quicquam differre, utrumne in pulvere, trimus
quale prius, ludas opus, an meretricis amore

sollicitus piores: quaero, faciasne quod olim mutatus Polemon? ponas insignia morbi, fasciolas, cubital, focalia, potus ut ille dicitur ex collo furtim carpsisse coronas, postquam est inpransi correptus voce magistri? porrigis irato puero cum poma, recusat; 'sume, catelle': negat; si non des, optet. amator exclusus qui distat, agit ubi secum, eat an non, quo rediturus erat non arcessitus, et haeret invisus foribus? 'nec nunc, cum me vocet ultro, accedam? an potius mediter finire dolores? exclusit; revocat: redeam? non, si obsecret.' ecce servos, non paulo sapientior 'o ere, quae res nec modum habet neque consilium, ratione modoque tractari non volt. in amore haec sunt mala, bellum, pax rursum: haec siquis tempestatis prope ritu mobilia et caeca fluitantia sorte labore reddere certa sibi, nihilo plus explicet ac si insanire paret certa ratione modoque.' quid? cum Picenis excerpens semina pomis gaudes, si cameram percusti forte, penes te es? quid? cum balba feris annoso verba palato, aedificante casas qui sanior? adde cruorem stultitiae atque ignem gladio scrutare. modo, inquam. Hellade percussa Marius cum praecipitat se, cerritus fuit? an commotae crimine mentis absolves hominem et sceleris damnabis eundem ex more inponens cognata vocabula rebus? libertinus erat, qui circum compita siccus lautis mane senex manibus currebat et 'unum', —'quid tam magnum?' addens—, 'unum me surpите morti! dis etenim facile est' orabat, sanus utrisque auribus atque oculis; mentem, nisi litigiosus, exciperet dominus, cum venderet. hoc quoque volgus Chrysippus ponit fecunda in gente Meneni. 'Iuppiter, ingentis qui das adimisque dolores,' mater ait pueri mensis iam quinque cubantis, 'frigida si puerum quartana reliquerit, illo mane die, quo tu indicis ieiunia, nudus in Tiberi stabit.' casus medicusve levarit aegrum ex praecipiti: mater delira necabit

in gelida fixum ripa febrimque reducet,
quone malo mentem concussa? timore deorum.”
haec mihi Stertinius, sapientum octavos, amico
arma dedit, posthac ne conPELLARER inultus.
dixerit insanum qui me, totidem audiet atque
respicere ignoto discet pendentia tergo.’
‘Stoice, post damnum sic vendas omnia pluris,
qua me stultitia, quoniam non est genus unum,
insanire putas? ego nam videor mihi sanus.’
‘quid, caput abscissum manibus cum portat Agaue
gnati infelicis, sibi tunc furiosa videtur?’
‘stultum me fateor—liceat concedere veris—
atque etiam insanum; tantum hoc edissere, quo me
aegrotare putes animi vitio.’ ‘accipe: primum
aedificas, hoc est longos imitaris, ab imo
ad summum totus moduli bipedalis, et idem
corpore maiorem rides Turbonis in armis
spiritum et incessum: qui ridiculus minus illo?
an, quodcumque facit Maecenas, te quoque verum est,
tanto dissimilem et tanto certare minorem?
absentis ranae pullis vituli pede pressis
unus ubi effugit, matri denarrat, ut ingens
belua cognatos eliserit: illa rogare,
quantane? num tantum, sufflans se, magna fuisset?
‘maior dimidio.’ ‘num tanto?’ cum magis atque
se magis inflaret, ‘non, si te ruperis,’ inquit,
‘par eris.’ haec a te non multum abludit imago.
adde poemata nunc, hoc est, oleum adde camino,
quae siquis sanus fecit, sanus facis et tu.
non dico horrendam rabiem—’ ‘iam desine.’ ‘—cultum
maiolem censu—’ ‘teneas, Damasippe, tuis te.’
‘—mille puellarum, puerorum mille furores—’
‘o maior tandem parcas, insane, minori.’

2.4

‘Unde et quo Catius?’ ‘non est mihi tempus, aventi
ponere signa novis praeceptis, qualia vincent
Pythagoran Anytique reum doctumque Platona.’
‘peccatum fateor, cum te sic tempore laevo
interPELLARIM; sed des veniam bonus, oro.

quodsi interciderit tibi nunc aliquid, repetes mox,
sive est naturae hoc sive artis, mirus utroque.’
‘quin id erat curae, quo pacto cuncta tenerem
utpote res tenuis, tenui sermone peractas.’
‘ede hominis nomen, simul et, Romanus an hospes.’
‘ipsa memor praecepta canam, celabitur auctor.
longa quibus facies ovis erit, illa memento,
ut suci melioris et ut magis alba rotundis,
ponere: namque marem cohibent callosa vitellum.
cole suburbano qui siccis crevit in agris
dulcior: inriguo nihil est elutius horto.
si vespertinus subito te oppresserit hospes,
ne gallina malum responset dura palato,
doctus eris vivam musto mersare Falerno:
hoc teneram faciet. pratensibus optima fungis
natura est; aliis male creditur. ille salubris
aestates peraget, qui nigris prandia moris
finiet, ante gravem quae legerit arbore solem.
Aufidius forti miscebat mella Falerno:
mendose, quoniam vacuis committere venis
nil nisi lene decet: leni praecordia mulso
prolueris melius. si dura morabitur alvus,
mitulus et viles pellent obstantia conchae
et lapathi brevis herba, sed albo non sine Coo.
lubrica nascentes implent conchylia lunae;
sed non omne mare est generosae fertile testae:
murice Baiano melior Lucrina peloris,
ostrea Circeis, Miseno oriuntur echini,
pectinibus patulis iactat se molle Tarentum.
nec sibi cenarum quivis temere arroget artem,
non prius exacta tenui ratione saporum.
nec satis est cara piscis averrere mensa
ignarum, quibus est ius aptius et quibus assis
languidus in cubitum iam se conviva reponet.
Umber et iligna nutritus glande rotundas
curvat aper lances carnem vitantis inertem;
nam Laurens malus est, ulvis et harundine pinguis.
vinea submittit capreas non semper edulis.
fecundae leporis sapiens sectabitur amos.
piscibus atque avibus quae natura et foret aetas,
ante meum nulli patuit quaesita palatum.

sunt quorum ingenium nova tantum crustula promit.
nequaquam satis in re una consumere curam,
ut siquis solum hoc, mala ne sint vina, laboret,
quali perfundat piscis securus olivo.
Massica si caelo suppones vina sereno,
nocturna siquid crassi est tenuabitur aura
et decedet odor nervis inimicus; at illa
integrum perdunt lino vitiata saporem.
Surrentina vafer qui miscet faece Falerna
vina, columbino limum bene colligit ovo,
quatenus ima petit volvens aliena vitellus.
tostis marcentem squillis recreabis et Afra
potorem coclea; nam lactuca innatat acri
post vinum stomacho; perna magis et magis hillis
flagitat in morsus refici, quin omnia malit
quaecumque inmundis fervent allata popinis.
est operae pretium duplicis per noscere iuris
naturam. simplex e dulci constat olivo,
quod pingui miscere mero muriaque decebit
non alia quam qua Byzantia putuit orca.
hoc ubi confusum sectis inferbuit herbis
Corycioque croco sparsum stetit, insuper addes
pressa Venafranae quod baca remisit olivae.
Picenis cedunt pomis Tiburtia suco:
nam facie praestant, venucula convenit ollis;
rectius Albanam fumo duraveris uvam.
hanc ego cum malis, ego faecem primus et allec,
primus et invenior piper album cum sale nigro
incretum puris circumposuisse catillis.
inmane est vitium dare milia terna macello
angustoque vagos piscis urgere catino.
magna movet stomacho fastidia, seu puer unctis
tractavit calicem manibus, dum furta ligurrit,
sive gravis veteri creterrae limus adhaesit.
vilibus in scopis, in mappis, in scribe quantus
consistit sumptus? neglectis flagitium ingens.
ten lapides varios lutulenta radere palma
et Tyrias dare circum inlota toralia vestis,
oblitum, quanto curam sumptumque minorem
haec habeant, tanto reprehendi iustius illis,
quae nisi divitibus nequeunt contingere mensis?'

‘docte Cati, per amicitiam divosque rogatus
 ducere me auditum, perges quocumque, memento.
 nam quamvis memori referas mihi pectore cuncta,
 non tamen interpret tantundem iuveris. adde
 voltum habitumque hominis, quem tu vidisse beatus
 non magni pendis, quia contigit; at mihi cura
 non mediocris inest, fontis ut adire remotos
 atque haurire queam vitae praecepta beatae.’

2.5

‘Hoc quoque, Tiresia, praeter narrata petenti
 responde, quibus amissas reparare queam res
 artibus atque modis. quid rides?’ ‘iamne doloso
 non satis est Ithacam revehi patriosque penatis
 adspicere?’ ‘o nulli quicquam mentite, vides ut
 nudus inopsque domum redeam te vate, neque illic
 aut apotheca procis intacta est aut pecus: atqui
 et genus et virtus, nisi cum re, vilior alga est.’
 quando pauperiem missis ambagibus horres,
 accipe qua ratione queas ditescere. turdus
 sive aliud privum dabitur tibi, devolet illuc,
 res ubi magna nitet domino sene; dulcia poma
 et quoscumque feret cultus tibi fundus honores
 ante Larem gustet venerabilior Lare dives.
 qui quamvis periurus erit, sine gente, cruentus
 sanguine fraterno, fugitivus, ne tamen illi
 tu comes exterior, si postulet, ire recuses.’
 ‘utne tegam spurco Damae latus? haud ita Troiae
 me gessi, certans semper melioribus.’ ‘ergo
 pauper eris.’ ‘fortem hoc animum tolerare iubebo;
 et quondam maiora tuli. tu protinus, unde
 divitias aerisque ruam, dic, augur, acervos.’
 ‘dixi equidem et dico: captes astutus ubique
 testamenta senum neu, si vafer unus et alter
 insidiatorem praerose fugerit hamo,
 aut spem deponas aut artem inlusus omittas.
 magna minorve foro si res certabitur olim,
 vivet uter locuples sine gnatis, improbus, ultro
 qui meliorem audax vocet in ius, illius esto
 defensor; fama civem causaque priorem

sperne, domi si gnatus erit fecundave coniux.
“Quinte” puta aut “Publi”—gaudent praenomine molles
auriculae—”tibi me virtus tua fecit amicum.
ius anceps novi, causas defendere possum;
eripiet quivis oculos citius mihi quam te
contemptum cassa nuce pauperet; haec mea cura est,
nequid tu perdas neu sis iocus.” ire domum atque
pelliculam curare iube; fi cognitor ipse,
persta atque obdura: seu rubra Canicula findet
infantis statuas, seu pingui tentus omaso
Furius hibernas cana nive conspuet Alpīs.
“nonne vides” aliquis cubito stantem prope tangens
inquiet, “ut patiens, ut amicis aptus, ut acer?”
plures adnabunt thynni et cetaria crescent.
sicui praeterea validus male filius in re
praeclara sublatus aletur, ne manifestum
caelibis obsequium nudet te, leniter in spem
adrepe officiosus, ut et scribare secundus
heres et, siquis casus puerum egerit Orco,
in vacuom venias: perraro haec alea fallit.
qui testamentum tradet tibi cumque legendum,
abnuere et tabulas a te remove memento,
sic tamen, ut limis rapias, quid prima secundo
cera velit versu; solus multisne coheres,
veloci percurre oculo. plerumque recoctus
scriba ex quinqueviro corvum deludet hiantem
captatorque dabit risus Nasica Corano.’
‘num furis? an prudens ludis me obscura canendo?’
‘o Laertiade, quidquid dicam, aut erit aut non:
divinare etenim magnus mihi donat Apollo.’
‘quid tamen ista velit sibi fabula, si licet, ede.’
‘tempore quo iuvenis Parthis horrendus, ab alto
demissum genus Aenea, tellure marique
magnus erit, forti nubet procera Corano
filia Nasicae, metuentis reddere soldum.
tum gener hoc faciet: tabulas socero dabit atque
ut legat orabit; multum Nasica negatas
accipiet tandem et tacitus leget invenietque
nil sibi legatum praeter plorare suisque.
illud ad haec iubeo: mulier si forte dolosa
libertusve senem delirum temperet, illis

accedas socius: laudes, lauderis ut absens.
 adiuvat hoc quoque, sed vincit longe prius ipsum
 expugnare caput. scribet mala carmina vecors:
 laudato. scortator erit: cave te roget; ultro
 Penelopam facilis potiori trade.' 'putasne
 perduci poterit tam frugi tamque pudica,
 quam nequiere proci recto depellere cursu?'
 'venit enim magnum donandi parca iuventus
 nec tantum veneris quantum studiosa culinae.
 sic tibi Penelope frugi est; quae si semel uno
 de sene gustarit tecum partita lucellum,
 ut canis a corio numquam absterrebitur uncto.
 me sene quod dicam factum est. anus inproba Thebis
 ex testamento sic est elata: cadaver
 unctum oleo largo nudis umeris tulit heres,
 scilicet elabi si posset mortua; credo,
 quod nimium institerat viventi. cautus adito
 neu desis operae neve immoderatus abundes.
 difficilem et morosum offendet garrulus: ultra
 'non' 'etiam' sileas; Davus sis comicus atque
 stes capite obstipo, multum similis metuenti.
 obsequio grassare; mone, si increbruit aura,
 cautus uti velet carum caput; extrahe turba
 oppositis umeris; aurem substringe loquaci.
 inportunus amat laudari: donec 'ohe iam'
 ad caelum manibus sublatis dixerit, urge:
 crescentem tumidis infla sermonibus utrem.
 cum te servitio longo curaque levarit,
 et certum vigilans "quartae sit partis Ulixes"
 audieris "heres": "ergo nunc Dama sodalis
 nusquam est? unde mihi tam fortem tamque fidelem?"
 sparge subinde et, si paulum potes inlacrimare, est
 gaudia prodentem voltum celare. sepulcrum
 permissum arbitrio sine sordibus exstrue: funus
 egregie factum laudet vicinia. siquis
 forte coheredum senior male tussiet, huic tu
 dic, ex parte tua seu fundi sive domus sit
 emptor, gaudentem nummo te addicere. sed me
 imperiosa trahit Proserpina: vive valeque.'

2.6

Hoc erat in votis: modus agri non ita magnus,
hortus ubi et tecto vicinus iugis aquae fons
et paulum silvae super his foret. auctius atque
di melius fecere. bene est. nil amplius oro,
Maia nate, nisi ut propria haec mihi munera faxis.
si neque maiorem feci ratione mala rem
nec sum facturus vitio culpave minorem,
si veneror stultus nihil horum ‘o si angulus ille
proximus accedat, qui nunc denormat agellum!’
‘o si urnam argenti fors quae mihi monstret, ut illi,
thesauro invento qui mercennarius agrum
illum ipsum mercatus aravit, dives amico
Hercule!’ si quod adest gratum iuvat, hac prece te oro:
pingue pecus domino facias et cetera praeter
ingenium, utque soles, custos mihi maximus adsis.
ergo ubi me in montes et in arcem ex urbe removi,
quid prius inlustrem saturis musaque pedestri?
nec mala me ambitio perdit nec plumbeus auster
autumnusque gravis, Libitinae quaestus acerbae.
Matutine pater, seu Iane libentius audis,
unde homines operum primos vitaeque labores
instituant—sic dis placitum—, tu carminis esto
principium. Romae sponsorem me rapis: ‘eia,
ne prior officio quisquam respondeat, urge.’
sive aquilo radit terras seu bruma nivalem
interiore diem gyro trahit, ire necesse est.
postmodo quod mi obsit clare certumque locuto
luctandum in turba et facienda iniuria tardis.
‘quid tibi vis, insane?’ et ‘quam rem agis?’ inprobus urget
iratis precibus, ‘tu pulses omne quod obstat,
ad Maecenatem memori si mente recurras.’
hoc iuvat et melli est, non mentiar. at simul atras
ventum est Esquilias, aliena negotia centum
per caput et circa saliunt latus. ‘ante secundam
Roscius orabat sibi adesses ad Puteal cras.’
‘de re communi scribae magna atque nova te
orabant hodie meminisses, Quinte, reverti.’
‘inprimat his cura Maecenas signa tabellis.’
dixeris: ‘experiar’: ‘si vis, potes,’ addit et instat.

septimus octavo propior iam fugerit annus,
 ex quo Maecenas me coepit habere suorum
 in numero, dumtaxat ad hoc, quem tollere raeda
 vellet iter faciens et cui concredere nugas
 hoc genus: 'hora quota est?' 'Thraex est Gallina Syro par?'
 'matutina parum cautos iam frigora mordent',
 et quae rimosa bene deponuntur in aure.
 per totum hoc tempus subieciior in diem et horam
 invidiae noster. ludos spectaverat, una
 luserat in campo: 'fortunae filius' omnes.
 frigidus a rostris manat per compita rumor:
 quicumque obvius est, me consulit: 'o bone—nam te
 scire, deos quoniam propius contingis oportet—,
 numquid de Dacis audisti?' 'nil equidem.' 'ut tu
 semper eris derisor.' 'at omnes di exagitent me,
 si quicquam.' 'quid? militibus promissa Triquetra
 praedia Caesar an est Itala tellure daturus?'
 iurantem me scire nihil mirantur ut unum
 scilicet egregii mortalem altique silenti.
 perditur haec inter misero lux non sine votis:
 o rus, quando ego te adspiciam quandoque licebit
 nunc veterum libris, nunc somno et inertibus horis
 ducere sollicitae iucunda oblivia vitae?
 o quando faba Pythagorae cognata simulque
 uncta satis pingui ponentur holuscula lardo?
 o noctes cenaequae deum, quibus ipse meique
 ante Larem proprium vescor vernasque procacis
 pasco libatis dapibus. prout cuique libido est,
 siccatae inaequalis calices conviva solutus
 legibus insanis, seu quis capit acria fortis
 pocula seu modicis uvescit laetius. ergo
 sermo oritur, non de villis domibusve alienis,
 nec male necne Lepos saltet; sed, quod magis ad nos
 pertinet et nescire malum est, agitamus, utrumne
 divitiis homines an sint virtute beati,
 quidve ad amicitias, usus rectumne, trahat nos
 et quae sit natura boni summumque quid eius.
 Cervius haec inter vicinus garrat anillis
 ex re fabellas. si quis nam laudat Arelli
 sollicitas ignarus opes, sic incipit: 'olim
 rusticus urbanum murem mus paupere fertur
 accipisse cavo, veterem vetus hospes amicum,

asper et attentus quaesitis, ut tamen artum
solveret hospitium animum. quid multa? neque ille
sepositi ciceris nec longae invidit avenae,
aridum et ore ferens acinum semesaque lardi
frusta dedit, cupiens varia fastidia cena
vincere tangentis male singula dente superbo,
cum pater ipse domus palea porrectus in horna
esset ador loliumque, dapis meliora relinquens.
tandem urbanus ad hunc “quid te iuvat” inquit, “amice,
praeupti nemoris patientem vivere dorso?
vis tu homines urbemque feris praeponere silvis?
carpe viam, mihi crede, comes, terrestria quando
mortalis animas vivunt sortita neque ulla est
aut magno aut parvo leti fuga: quo, bone, circa,
dum licet, in rebus iucundis vive beatus,
vive memor, quam sis aevi brevis.” haec ubi dicta
agrestem pepulere, domo levis exsilit; inde
ambo propositum peragunt iter, urbis aventes
moenia nocturni subrepere. iamque tenebat
nox medium caeli spatium, cum ponit uterque
in locuplete domo vestigia, rubro ubi cocco
tincta super lectos canderet vestis eburnos
multaque de magna superessent fercula cena,
quae procul exstructis inerant hesterna canistris.
ergo ubi purpurea porrectum in veste locavit
agrestem, veluti succinctus cursitat hospes
continuatque dapes nec non verniliter ipsis
fungitur officiis, praelambens omne quod adfert.
ille cubans gaudet mutata sorte bonisque
rebus agit laetum convivam, cum subito ingens
valvarum strepitus lectis excussit utrumque.
currere per totum pavidi conclave magisque
exanimes trepidare, simul domus alta Molossis
personuit canibus. tum rusticus: “haud mihi vita
est opus hac” ait et “valeas: me silva cavosque
tutus ab insidiis tenui solabitur ervo.”

2.7

‘Tamdudum ausculto et cupiens tibi dicere servos
pauca reformido.’ ‘Davusne?’ ‘ita, Davus, amicum
mancipium domino et frugi quod sit satis, hoc est,

ut vitale putes.’ ‘age libertate Decembri,
 quando ita maiores voluerunt, utere: narra.’
 ‘pars hominum vitiis gaudet constanter et urget
 propositum; pars multa natat, modo recta capessens,
 interdum pravis obnoxia. saepe notatus
 cum tribus anellis, modo laeva Priscus inani
 vixit inaequalis, clavum ut mutaret in horas,
 aedibus ex magnis subito se conderet unde
 mundior exiret vix libertinus honeste;
 iam moechus Romae, iam mallet doctus Athenis
 vivere, Vortumnis quotquot sunt natus iniquis.
 scurra Volanerius, postquam illi iusta cheragra
 contudit articulos, qui pro se tolleret atque
 mitteret in phimum talos, mercede diurna
 conductum pavit: quanto constantior isdem
 in vitiis, tanto levius miser ac prior illo
 qui iam contento, iam laxo fune laborat.’
 ‘non dices hodie, quorsum haec tam putida tendant,
 furcifer?’ ‘ad te, inquam.’ ‘quo pacto, pessime?’ ‘laudas
 fortunam et mores antiquae plebis, et idem,
 siquis ad illa deus subito te agat, usque recuses,
 aut quia non sentis, quod clamas, rectius esse,
 aut quia non firmus rectum defendis et haeres
 nequiquam caeno cupiens evellere plantam.
 Romae rus optas; absentem rusticus urbem
 tollis ad astra levis. si nusquam es forte vocatus
 ad cenam, laudas securum holus ac, velut usquam
 vinctus eas, ita te felicem dicis amasque,
 quod nusquam tibi sit potandum. iusserit ad se
 Maecenas serum sub lumina prima venire
 convivam: “nemon oleum fert ocius? ecquis
 audit?” cum magno blateras clamore fugisque.
 Mulvius et scurrae, tibi non referenda precati,
 discedunt. “etenim fateor me” dixerit ille
 “duci ventre levem, nasum nidore supinor,
 inbecillus, iners, siquid vis, adde, popino.
 tu cum sis quod ego et fortassis nequior, ultro
 insectere velut melior verbisque decoris
 obvolvas vitium?” quid, si me stultior ipso
 quingentis empto drachmis deprenderis? aufer
 me voltu terrere; manum stomachumque teneto,

dum quae Crispini docuit me ianitor edo.
te coniunx aliena capit, meretricula Davum:
peccat uter nostrum cruce dignius? acris ubi me
natura intendit, sub clara nuda lucerna
quaecumque excepit turgentis verbera caudae
clunibus aut agitavit equum lasciva supinum,
dimittit neque famosum neque sollicitum, ne
ditior aut formae melioris meiat eodem.
tu cum proiectis insignibus, anulo equestri
Romanoque habitu, prodis ex iudice Dama,
turpis odoratum caput obscurante lacerna,
non es quod simulas? metuens induceris atque
altercante libidinibus tremis ossa pavore.
quid refert, uri virgis ferroque necari
auctoratus eas, an turpi clausus in arca,
quo te demisit peccati conscia erilis,
contractum genibus tangas caput? estne marito
matronae peccantis in ambo iusta potestas,
in corruptorem vel iustior? illa tamen se
non habitu mutatve loco peccatve superne,
cum te formidet mulier neque credat amanti.
ibis sub furcam prudens dominoque furenti
conmittes rem omnem et vitam et cum corpore famam
evasti: credo, metues doctusque cavebis:
quaeres, quando iterum paveas iterumque perire
possis, o totiens servus. quae belua ruptis,
cum semel effugit, reddit se prava catenis?
“non sum moechus” ais. neque ego hercule fur, ubi vasa
praetereo sapiens argentea. tolle periculum:
iam vaga prosiliet frenis natura remotis.
tunc mihi dominus, rerum imperiis hominumque
tot tantisque minor, quem ter vindicta quaterque
inposita haud umquam misera formidine privet?
adde super, dictis quod non levius valeat; nam,
sive vicarius est, qui servo paret, uti mos
vester ait, seu conservus, tibi quid sum ego? nempe
tu, mihi qui imperitas, aliis servis miser atque
duceris ut nervis alienis mobile lignum.
quisnam igitur liber? sapiens sibi qui imperiosus,
quem neque pauperies neque mors neque vincula terrent,
responsare cupidinibus, contemnere honores

fortis, et in se ipso totus, teres atque rotundus,
 externi nequid valeat per leve morari,
 in quem manca ruit semper fortuna. potesne
 ex his ut proprium quid noscere? quinque talenta
 poscit te mulier, vexat foribusque repulsum
 perfundit gelida, rursus vocat: eripe turpi
 colla iugo liber, "liber sum" dic age. non quis.
 urget enim dominus mentem non lenis et acris
 subiectat lasso stimulos versatque negantem.
 vel cum Pausiaca torpes, insane, tabella,
 qui peccas minus atque ego, cum Fulvi Rutubaeque
 aut Pacideiani contento poplite miror
 proelia rubrica picta aut carbone, velut si
 re vera pugnent, feriant vitentque moventes
 arma viri? nequam et cessator Davus; at ipse
 subtilis veterum iudex et callidus audis.
 nil ego, si ducor libo fumante: tibi ingens
 virtus atque animus cenis responsat opimis?
 obsequium ventris mihi perniciosius est cur?
 tergo plector enim. qui tu inpunitior illa,
 quae parvo sumi nequeunt, obsonia captas?
 nempe inamarescunt epulae sine fine petitae
 inlusique pedes vitiosum ferre recusant
 corpus. an hic peccat, sub noctem qui puer uvam
 furtiva mutat strigili: qui praedia vendit,
 nil servile gulae parens habet? adde, quod idem
 non horam tecum esse potes, non otia recte
 ponere teque ipsum vitas fugitivus et erro,
 iam vino quaerens, iam somno fallere curam,
 frustra: nam comes atra premit sequiturque fugacem.'
 'unde mihi lapidem?' 'quorsum est opus?' 'unde sagittas?'
 'aut insanit homo aut versus facit.' 'ocius hinc te
 ni rapis, accedes opera agro nona Sabino.'

2.8

'Ut Nasidieni iuvit te cena beati?
 nam mihi quaerenti convivam dictus here illic
 de medio potare die.' 'sic, ut mihi numquam
 in vita fuerit melius.' 'da, si grave non est,
 quae prima iratum ventrem placaverit esca.'

‘in primis Lucanus aper: leni fuit austro
captus, ut aiebat cenae pater: acria circum
rapula, lactucae, radices, qualia lassum
pervellunt stomachum, siser, allec, faecula Coa.
his ut sublatis puer alte cinctus acernam
gausape purpureo mensam pertersit et alter
sublegit quodcumque iaceret inutile quodque
posset cenantis offendere, ut Attica virgo
cum sacris Cereris procedit fuscus Hydaspes
Caecuba vina ferens, Alcon Chium maris expers.
hic erus “Albanum, Maecenas, sive Falernum
te magis adpositis delectat, habemus utrumque.”
‘divitias miseris! sed quis cenantibus una,
Fundani, pulcre fuerit tibi, nosse laboro.’
‘summus ego et prope me Viscus Thurinus et infra,
si memini, Varius; cum Servilio Balatrone
Vibidius, quos Maecenas adduxerat umbras.
Nomentanus erat super ipsum, Porcius infra,
ridiculus totas semel absorbere placentas;
Nomentanus ad hoc, qui, siquid forte lateret,
indice monstraret digito; nam cetera turba,
nos, inquam, cenamus avis, conchylia, piscis,
longe dissimilem noto celantia sucum,
ut vel continuo patuit, cum passeris atque
ingustata mihi porrexerit ilia rhombi.
post hoc me docuit melimela rubere minorem
ad lunam delecta. quid hoc intersit, ab ipso
audieris melius. tum Vibidius Balatroni
“nos nisi damnose bibimus, moriemur inulti,”
et calices poscit maiores. vertere pallor
tum parochi faciem nil sic metuentis ut acris
potores, vel quod maledicunt liberius vel
fervida quod subtile exsurdant vina palatum.
invertunt Allifanis vinaria tota
Vibidius Balatroque secutis omnibus: imi
convivae lecti nihilum nocuere lagoenis.
adfertur squillas inter murena natantis
in patina porrecta. sub hoc erus “haec gravis” inquit
“capta est, deterior post partum carne futura.
his mixtum ius est: oleo, quod prima Venafri
pressit cella; garo de sucis piscis Hiberi;

vino quinquenni, verum citra mare nato,
dum coquitur—cocto Chium sic convenit, ut non
hoc magis ullum aliud—; pipere albo, non sine aceto,
quod Methymnaeam vitio mutaverit uvam.
erucas viridis, inulas ego primus amaras
monstravi incoquere; inlutos Curtillus echinos,
ut melius muria quod testa marina remittat.”
interea suspensa gravis aulaea ruinas
in patinam fecere, trahentia pulveris atri
quantum non Aquilo Campanis excitat agris.
nos maius veriti, postquam nihil esse periculi
sensimus, erigimur; Rufus posito capite, ut si
filius immaturus obisset, flere. quis esset
finis, ni sapiens sic Nomentanus amicum
tolleret: “heu, Fortuna, quis est crudelior in nos
te deus? ut semper gaudes inludere rebus
humanis!” Varius mappa conpescere risum
vix poterat. Balatro suspendens omnia naso
“haec est condicio vivendi” aiebat, “eoque
responsura tuo numquam est par fama labori.
tene, ut ego accipiar laute, torquerier omni
sollicitudine districtum, ne panis adustus,
ne male conditum ius adponatur, ut omnes
praecincti recte pueri comptique ministrent.
adde hos praeterea casus, aulaea ruant si,
ut modo; si patinam pede lapsus frangat agaso.
sed convivatoris, uti ducis, ingenium res
adversae nudare solent, celare secundae.”
Nasidienus ad haec “tibi di, quaecumque preceris,
commoda dent: ita vir bonus es convivaque comis”
et soleas poscit. tum in lecto quoque videres
stridere secreta divisos aure susurros.’
‘nullos his mallet ludos spectasse; sed illa
redde age quae deinceps risisti.’ ‘Vibidius dum
quaerit de pueris, num sit quoque fracta lagoena,
quod sibi poscenti non dentur pocula, dumque
ridetur fictis rerum Balatrone secundo,
Nasidiene, redis mutatae frontis, ut arte
emendaturus fortunam; deinde secuti
mazonomo pueri magno discerpta ferentes
membra gruis sparsi sale multo non sine farre,

pinguibus et ficis pastum iecur anseris albae
et leporum avolsos, ut multo suavius, armos,
quam si cum lumbis quis edit. tum pectore adusto
vidimus et merulas poni et sine clune palumbis,
suavis res, si non causas narraret earum et
naturas dominus; quem nos sic fugimus ulti,
ut nihil omnino gustaremus, velut illis
Canidia adflasset, peior serpentibus Afris.'